

**KOCAELİ YARIMADASI'NDA KARAKOL
CEMİYETİ - MUSTAFA KEMAL PAŞA REKABETİ VE
YAHYA KAPTAN OLAYI II**

Murat AYDOĞDU

ÖZET

Makalenin uzunluğu nedeniyle iki kısım halinde yayımlanması zorunlu olmuştur. Sayı 74'de yer alan birinci kısımda; Karakol Cemiyeti, Karakol Cemiyeti'nin Gebze'de yapılanması ve Yahya Kaptan'ın bölgeye gelişi, buradaki faaliyetleri, Mustafa Kemal Paşa'nın Yahya Kaptan ile ilişkiye geçmesi ve Temsil Heyeti açısından Yahya Kaptan problemi incelenmişti.

İkinci kısımda ise; Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kocaeli Yarımadası'nda Teşkilatlanmaya başlaması, bölgede Milli Kuvvetler arasında ortaya çıkan rekabet ve Yahya Kaptan'ın öldürülmesine giden süreç incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karakol Cemiyeti, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Kocaeli Yarımadası, Milli Kuvvetler, Yahya Kaptan.

**KARAKOL ASSOCIATION- MUSTAFA KEMAL PASHA
RIVALRY IN THE KOCAELI PENINSULA AND THE
YAHYA KAPTAN EVENT II**

ABSTRACT

Has becomes necessary due to thhe length of the article published in two parts. Issue 75; in the first part, the Karakol Association, the structuring of the Karakol Association in Gebze, the arrival of Yahya Kaptan region, activities of here, Mustafa Kemal Pasha to contact with Yahya Kaptan and Yahya Captan problem's in terms of the representatiive committee seen that.

In this second part; in Association for the Defense of the Rights of Anatolia and Rumelia of Kocaeli Peninsula, organizations must begin in the region, the resulting competition between the National Forces, and examined the process leading to the killing of Yahya Kaptan.

Key Words: Karakol Association, Association for the Defense of the Rights of Anatolia and Rumelia, Kocaeli Peninsula, National Forces, Yahya Kaptan.

ARMHC’NİN KOCAELİ YARIMADASI’NDA TEŞKİLATLANMAYA BAŞLAMASIYLA BÖLGEDE MİLLİ KUVVETLER ARASINDA ORTAYA ÇIKAN REKABET VE YAHYA KAPTAN’IN KATLEDİLMESİNE GİDEN SÜREÇ

Karakol Cemiyeti-Heyet-i Temsiliye rekabetinin Kocaeli Yarımadası’na yansımaları ve Yahya Kaptan’ın Arada Kalması

Sivas Kongresi’nde yurt sathındaki milli cemiyetlerin ARMHC adı altında birleştirilmesi kararı Karakol liderlerini ikili bir davranış biçimi benimsemeye itecektir. Bir yanda Sivas Kongresi’nde teşekkül etmiş bulunan ve Milli Mücadele’deki merkezi konumu tasdik edilen Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi’nin otoritesini kabullenmek ve hatta Heyet-i Temsiliye üyesi Kara Vasıf Bey vasıtasıyla bu otoriteye ortak olmak, diğer yanda İttihatçı dayanışmasını zaafa uğratmamak ve başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Milli Mücadele’nin ileri gelen isimlerini kendi istedikleri biçimde davranmaya zorlamak için teşkilatlarını muhafaza etmek ve kuvvetlendirmek.

Böyle bir ikili davranış biçimi ARMHC Heyet-i Temsiliyesi Reisi Mustafa Kemal Paşa için de geçerliydi. Bir taraftan Heyet-i Temsiliye’nin otoritesini herkese kabul ettirmek için çalışırken diğer yandan da İstanbul Teşkilatı yani Karakol Cemiyeti’ni doğrudan karşısına alamayacağı için bu cemiyetin hizmetlerinden faydalanmaya devam etmek ama giderek ARMHC içerisinde eritmeye çalışmak.

Birinci bölümde açıklandığı gibi aslında Karakol Cemiyeti'nin nüfuzu altında bulunan Gebze ve Kartal kazaları jandarma kumandanları ve sivil memurları Sivas Kongresi'nin ardından ARMHC Heyet-i Temsiliyesi'nin otoritesini resmen tanıdıklarını ve Cemiyet'e iltihaklarını ilan etmişlerdi. Ancak bu iltihaklar, Karakol'un bölgedeki otoritesini ARMHC'ye kayıtsız şartsız teslim ettiği anlamına gelmemekteydi. Karakol Cemiyeti açısından ARMHC'nin rolü, Milli Mücadele'nin şemsiye örgütü olmasıydı. Karakolcular bu yekpare görüntünün mücadeleye açısından faydalarını takdir ediyor ancak ARMHC'yi otoritesi tartışılmaz bir merci olarak görmüyorlardı. Örgüt olarak İstanbul'daki hakimiyetleri, başkentteki ve ülke haricindeki politik gelişmeleri yakından takip edebiliyor olmaları ve siyasi ilişkileri Milli Mücadele'nin seyri ve ülkenin geleceği hususlarında Anadolu'yu yönlendirecek çekirdek örgüt oldukları düşüncesinde ısrar etmeleri için kendilerince yeterli gerekçelerdi. Böylece güçlü oldukları bölgelerde ARMHC'den kısmen de olsa bağımsız hareket etme yolunu tutacaklardır. Burada altının çizilmesi gereken bir husus da Gebze'nin olayların geliştiği dönemde Şile, Kartal ve Ömerli ile birlikte idari açıdan İstanbul Vilayeti'ne bağlı Üsküdar Mutasarrıflığı'nın bir kazası olduğudur. Bu önemlidir, zira ilerleyen dönemlerde İstanbul Teşkilatı olarak tanınan Karakol Cemiyeti, kendi nüfuz alanı olarak gördüğü İstanbul Vilayeti sınırlarını, Heyet-i Temsiliye'nin Kartal ve Gebze'yi İzmit teşkilatına, olmazsa doğrudan Heyet-i Temsiliye'ye bağlama girişimlerine karşı muhafaza etmeye çalışacaktır.

Mustafa Kemal Paşa'nın, Karakol Cemiyeti'nin varlığından daha İstanbul'da iken haberdar olduğuna dair iddialar mevcuttur. Kara Vasıf Bey, Anadolu'da gereken yerlere ulaştırılması için Cemiyet'in teşkilat-ı umumiye nizamnamesi ile vezâif-i umumiye talimatnamesini kurye ile Ali Fuat Paşa'ya göndermiş ve yine Paşa'ya verilmek üzere kuryeye teslim ettiği 11 Temmuz 1919 tarihli mektubunda da söz konusu nizamname ve talimatnamenin Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da iken bizzat onun da malumatı dahilinde hazırlandığını id-

dia etmişti. Ayrıca mektupta, nizamnamede Merkez-i Umumi olarak adlandırılan yapının Mustafa Kemal Paşa heyeti ve rüfekası olduğundan şüphe edilmemesi gerektiği bildiriliyordu⁷³. Ali Fuat Paşa'nın, Kara Vasıf Bey'in talebi doğrultusunda söz konusu evrakları istenen merkezlere gönderdiği anlaşılıyor. Mustafa Kemal Paşa bu evrakları Erzurum'da iken gördüğünü ve Kara Vasıf Bey'in iddia ettiğinin aksine, arkasında kimin bulunduğunu bilmediği bu girişimi geçersiz kılmak için ordu kumandanlarına bildirim yaptığını ifade ediyor. Mustafa Kemal Paşa daha sonra Sivas'ta, bu girişimin kendi adı kullanılarak (Mustafa Kemal Paşa) Kara Vasıf ve arkadaşları tarafından yapıldığını öğrendiğini söylüyor ancak o an için Karakol Cemiyeti'ne karşı kesin bir tavır koyduğundan bahsetmiyor⁷⁴. Muhtemelen ARMHC'nin bütün milli örgütleri bünyesine aldığı kabul edilmesiyle meselenin kendiliğinden hal yoluna gireceğini tahmin etmişti. Ancak Karakol'un faaliyetlerine İstanbul dışında da devam ettiğinin anlaşılması üzerine 14 Ekim 1919'da Ankara, Bursa ve Balıkesir'deki kumandanlıklara bütün milli örgütlerin ARMHC'de birleştirilmiş olduğunu bir kez daha hatırlattı⁷⁵. Ne var ki İstanbul söz konusu olduğunda Mustafa Kemal Paşa'nın tavrı o kadar net değildir. Sina Akşin'in ifadesiyle "örgütü başka yerlerde eleştirerek hiçbir zaman tam kabul etmemiş fakat İstanbul'un özel şartları dolayısıyla belki kerhen kabul etmiştir"⁷⁶. Bu noktada Karakol'un kurucusu Kara Vasıf Bey'in konumu büyük bir etkindir. Hem Heyet-i Temsiliye üyesi, hem de İstanbul teşkilatının bir numaralı ismi olup iç ve dış geliş-

⁷³ Ali Fuat Cebesoy, **Kuva-yı Milliye'nin İçyüzü**, Temel Yayınları, İstanbul, 2002, s. 98,99.

⁷⁴ G. Mustafa Kemal, **Nutuk**, s.42,43. Hüsamet'in Ertürk ise olaya şahit olduklarını iddia ettiği arkadaşlarına atfen Mustafa Kemal Paşa'nın kesin bir tavır koyduğunu ve Kara Vasıf'ın yüzüne karşı Karakol Cemiyeti'nin feshedildiğini söylediğini aktarıyor, bkz. Tansu, **a.g.e.**, s. 324. Ancak Sivas Kongresi'nden sonra Karakol Cemiyeti'nin faaliyetlerine devam ettiği ve buna rağmen Mustafa Kemal Paşa'nın cemiyet liderleriyle işbirliğini sürdürdüğü bilinmektedir. Bu durumda Hüsamet'in Ertürk'ün haklıysa, Mustafa Kemal Paşa'nın buna Nutuk'ta değinmemesi, cemiyetin liderleriyle ilişkilerini bu kesin tavrına rağmen sürdürdüğünü ortaya koymak istememesinden kaynaklanıyor olabilir.

⁷⁵ Akşin, **a.g.e.**, s. 240.

⁷⁶ Akşin, **a.g.e.**, s. 241

melerle ilgili Heyet-i Temsiliye'nin İstanbul'daki haberleşme merkezidir. Yukarıda da ifade edildiği gibi Kara Vasıf Bey, edindiği bilgileri mektuba dökerek bir kurye vasıtasıyla önce Ankara'da 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'ya gönderiyor, Ali Fuat Paşa'da bu bilgileri gereken yerlere şifre ile iletiyordu⁷⁷. Üstelik İstanbul ve civarında çok etkili olan teşkilatı bir anda silip atmamak mümkün değildi. Nitekim İstanbul ve civarında yapılan teşkilat faaliyetleriyle ilgili olarak Karakol Cemiyeti'nin önemli isimlerinden Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı Miralay Galatalı Şevket Bey'in 20 Ekim 1919 tarihli şifreyle verdiği bilgiler ve bu teşkilatın başındaki isimlerin gizli kalması gerekliliğine dair talebi, Mustafa Kemal Paşa tarafından gayet olumlu ve teşvik edici ifadelerle cevaplandırılmıştı⁷⁸. Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın bu teşkilatla ilgili gerçek fikirleri Heyet-i Temsiliye tutanaklarına yansımıştır. Meclis-i Umumi'nin nerede toplanması gerektiğine dair Anadolu'daki kumandanların da katıldığı toplantıların 17 Kasım 1919 tarihli olanının birinci celsesinde, şayet Meclis-i Mebusan İstanbul'da toplanacak olursa Rumlara ve Yunanlılara karşı alınması gereken tedbirler bağlamında yapılan görüşmeler incelenen konu açısından kayda değerdir:

Reis Paşa- *“İstanbul'da yalnız üç kişimiz var. Başka imkan-ı maddi yoktur. Her şeyi yaptık diyorlar. Fakat ne yaptılar bilmiyoruz”*.

Haydar Bey- *Buradan adamlar göndermeli, teşkilat yapmalıdır. Teklifim, hükümet yapmadıysa biz yapalım. Şahsen fedakarlıkta bulunalım. Teşkilat yapalım.*

Reis Paşa- *“Adam bulursanız hemen yapalım, biz bulamıyoruz. Arkadaşlar her şeyi yaptık diyorlar, gelsinler anlarız. Yapılacak şey maddi olacaktır. İstanbul'da vesaitimiz Cemal, Şevket, Vasıf Beylerden başka bir kuvvet yoktur”*.

⁷⁷ Cebesoy, **a.g.e.**, s. 96; Karakol Cemiyeti'nin istihbarat faaliyetleri ve bu faaliyetlerin Anadolu açısından hayati önemi için bkz; Gürbüz, **a.g.t.**, s. 97-114.

⁷⁸ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 181-185, vesika: 179, 181.

Haydar Bey- *Öyle ise cereyan-ı tabisine bırakalım.*

Reis Paşa- *Cereyan-ı tabisine bırakmıyoruz.*

Bundan sonra Fuat Paşa söze girerek bazı açıklamalarda bulunmuş ve Mustafa Kemal Paşa da bunlara cevap vermiştir :

Fuat Paşa- *İstanbul'da Şevket Bey, Trakya'da Cafer Tayyar Bey, bizim teşkilatımız vardır. Sizi biraz tenvir edeyim: İstanbul ve civarı tertibatı: İstanbul'da yevmiyeli ve müsellah 3.000 kişi mevcuttur. Zabıt ve efrat mükemmel. İslam mahallelerine tüfekler verilmiştir. Teşkilat Yunanlılara mümasil teşkilattır. Yalnız Anadolu cihetinde Kartal'da bir aydan beri teşkilat-ı İslamiye yapıyoruz. Maksat üçtür: Anasır-ı Hıristiyanıye İslamlara fenalık yaparsa 3.000 kuvvet İstanbul'a gidecektir. İzmit civarında hiçbir Rum çetesi yoktur ve olamamıştır. İslam köyleri muntka, muntka ayrılmış ve zabitan tertibat yapmaktadır. Rumeli'de bu hal daha evvelden başlamıştır. Yunanlılar'ın bütün teşebbüsatına mani olmuşlardır. Benim itikadımca İstanbul ve civarı bizim zannettiğimiz gibi değil, uyumuyor. Bazı vekayii bastıramamıştır. O da hükümetin teşebbüsüdür. Erşed Bey'in katillerini Yeniköy'de haber almışlar, kamilen imha etmişlerdir.*

Haydar Bey- *Paşa'nın malumatını muvafık görürüm. Teşekkür ederim. Eğer mebuslar bize bir şey sorarlarsa söyleriz.*

Reis Paşa- *Maksattan çok uzaklaşıyoruz. Bir takım tedabir vardır. İzahat da verildi. Fakat bu tedabir ne kadar emniyetbahıştır? Arkadaşlar İstanbul'dan gelsinler anlarız. Teşkilat olur netice olmaz. Bir şey görülmez. Bilahare çok şeyler çıkar⁷⁹.*

Görüldüğü gibi İstanbul civarındaki faaliyetlerle ilgili Heyet-i Temsiliye'yi bilgilendiren kişi Ali Fuat Paşa'dır. Paşa'nın İstanbul'dan edindiği bu bilgileri toplantı öncesi Mustafa Kemal Paşa'yla paylaşmadığı düşünülemeyeceğine göre (ki bu çok garip olurdu), anlaşılan Mustafa Kemal Paşa Karakolcuların İstanbul civarındaki teşkilat faaliyetlerinden bahsedilmesinden pek hoşlanmı-

⁷⁹ Uluğ İğdemir, **Heyet-i Temsiliye Tutanakları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1975, s. 25.

yor, bahsedildiğinde ise bu teşkilatı mümkün mertebe güvenilmez göstermeye gayret sarfederek, kendi kontrolü altında yeniden yapılandırmanın zeminini hazırlamaya çalışıyordu. Aslında yukarıda da görüldüğü gibi Mustafa Kemal Paşa bu fikrin tatbikine Ekim ayı başından itibaren geçmişti. Mustafa Kemal Paşa'nın, Karakol'un İstanbul'un Anadolu yakasındaki silahlı teşkilatının en önemli isimlerinden Yahya Kaptan'ı 4 Ekim 1919 görüşmesinin ardından kendi saflarına çekmesi, Karakol'un nüfuz alanına doğrudan bir müdahale ve açık bir meydan okumaydı. Bu meydan okuma, Kartal bölgesini de Karakol'un etki alanından çıkarma teşebbüsüyle devam etmiştir. Mustafa Kemal Paşa ARMHC Heyet-i Temsiliyesi namına Kartal Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti Reisi Binbaşı Necati Bey'e çektiği 15 Ekim 1919 tarihli telgrafta, Kartal'ın İzmit'e bağlanmasının uygun görüldüğünü, bunun İzmit'e de sorulduğunu, kendilerinin de görüş bildirmesini Necati Bey'den talep ediyordu⁸⁰. 23 Ekim 1919 tarihinde ise “doğrudan doğruya Heyet-i Temsiliye ile muhafaza-ı irtibatlarının tensip dildiği” Kartal Müdafaa-ı Hukuku Heyet-i İdaresi'ne bildirildi⁸¹. Görüldüğü gibi Kartal teşkilatının İzmit'e bağlanması fikrinden vazgeçilerek doğrudan doğruya Heyet-i Temsiliye ile haberleşmesi kararı alınmıştır. İzmit teşkilatının, Kartal'ı idare etmelerinin mümkün olamayacağına dair bir görüş beyan etmiş olması muhtemeldir. Nitekim kendilerine daha yakın olan Gebze'nin ihtiyaçlarını bile karşılayamadıkları, çözüm olarak buranın İstanbul'a bağlanmasını önerdiklerini yukarıda görmüştük. Bu durumda İstanbul'a yakın bölgeleri Karakol'un nüfuzundan kurtarma niyetindeki Mustafa Kemal Paşa açısından, Kartal'ı doğrudan Heyet-i Temsiliye emrine bağlamaktan başka bir seçenek kalmıyordu. Bu noktada Karakol mensubu ve Kartal ARMHC Reisi Binbaşı Necati Bey'in ileride Yahya Kaptan meselesinde kilit bir rol oynayacağına da altını çizmek gerekir.

⁸⁰ ATASE ATAZB K:4 G:4 b:4-4

⁸¹ Baykal, a.g.e., s. 31.

Mustafa Kemal Paşa'nın bu girişimleri karşısında Karakolcuların tepkisi ne olabilirdi? İleride görüleceği gibi Gebze ve Kartal'ın İstanbul teşkilatından koparılmasına dair kararları dikkate almamayı tercih edecek, ancak Mustafa Kemal Paşa'nın ısrarlı tutumuna direnemeyerek 1920 Şubat ayında kağıt üzerinde de olsa kabul edeceklerdir. Yahya Kaptan'ın konumu ise Karakolcuları daha radikal bir davranış biçimi benimsemeye itmiştir. En nihayet yürütülen ortak mücadelenin selameti açısından Mustafa Kemal Paşa'yı doğrudan karşılıklarına almak gibi bir seçeneğe sahip bulunmayan Karakolcuların, bu meydan okumaya verdikleri cevap Yahya Kaptan'a yönelik suçlamalara dikkat çekmek ve bu kampanyaya kendileri de iştirak etmek suretiyle bir yandan Kaptan'ı Heyet-i Temsiliye'nin gözünden düşürmeye diğer yandan da İstanbul Hükümeti'ne karşı Yahya Kaptan'ın İstanbul Kuva-yı Milliyesi tarafından gözden çıkarılmış olduğu mesajını vermek olmuştur.

Yukarıda izah etmeye çalıştığımız atmosfer içerisinde, 20 Kasım 1919 tarihinde İstanbul'dan Sivas'a çektiği telgrafında Kara Vasıf Bey, Gebze Kaymakamı'nın, şımarıklığından dolayı enva-ı fecaiye cüret eden Yahya Kaptan'ın fenalıklarını örtmeye, Nigehbancı Mülazım Hakkı Efendi ile işbirliği içinde olup Üsküdar Mutasarrıflığı ile yaptığı gizli haberleşmelerde Kuva-yı Milliye'ye leke sürmeye çalıştığını bildiriyor ve kaymakamın değiştirilmesinin uygun olduğunu ifade ediyordu⁸². 24 Kasım telgrafıyla Mustafa Kemal Paşa da bu fikri onaylamış ve bu yönde Cemal Paşa vasıtasıyla girişim yapılarak itimat edilen bir şahsın bu göreve tayin edilmesi için çalışılmasını istemişti⁸³. Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın Yahya Kaptan'a ilişkin suçlamaya hiç değinmediği görülmektedir.

24 Kasım'da bu sefer Kartal ARMHC Heyet-i Temsiliyesi Reisi Binbaşı Ahmet Necati imzasıyla Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen telgrafta, köy içinde sebepsiz yere adam öldürmek, nahiye mü-

⁸² Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 201-202, vesika 197.

⁸³ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 202, vesika 198.

dürünü uluorta darp etmek, köylerde gasp yapmak gibi fiillerinden dolayı Yahya Kaptan'ın hükümete teslim edilmesinin zorunlu hale geldiği bildiriliyordu. Mesele Dahiliye Nezareti'nce dikkatle takip edilmekteydi ve eğer Yahya Kaptan teslim edilmezse hükümet de zor durumda kalacaktı⁸⁴. Mustafa Kemal Paşa için gerçekten neler olup bittiğini kavramak önemliydi ancak diğer bir önemli husus da Gebze'deki ve İstanbul'a doğru daha batıdaki bölge üzerindeki nüfuz mücadelesinde Karakolcuların muhtemel komplolarına boyun eğmemektir. Karakolcuların ilk hamlesinde Yahya Kaptan'ı gözden çıkarıvermek İstanbul ve civarında onların otoritesini peşinen kabul etmek olurdu. Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın telgrafa tepkisi de bu yönde olmuştur. Yahya Kaptan hakkında yapılan suçlamaların doğru olup olmadığına dair herhangi bir sorgulamayı söz konusu etmeksizin İzmit'te Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Bey'den Yahya Kaptan'ın korunması yönünde tedbir alınmasını istemiştir. 25 Kasım tarihli bu telgrafında izlenecek yolun esaslarını da tarif etmiştir; Buna göre hükümetin nüfuzunu da göz ardı etmeksizin bu aralık Yahya Kaptan hakkında kanuni takibat yapılmasının engellenmesi için çalışılması ve Kartal'da Necati Bey'e de gereken talimatın verilmesi isteniyordu⁸⁵. Ancak ertesi gün Hereke'den Gebze Kazası Milis Kumandanı Yahya Kaptan imzasıyla Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen telgraf, meselenin basit tedbirlerle geçiştirilemeyecek kadar ciddi bir boyuta varmış olduğunu göstermekteydi. Yahya Kaptan, Binbaşı Necati Bey'in suistimallerinin Kuva-yı Milliye'yi lekelemekte olduğunu ve hemen tahkikat için emir verilmesini rica ediyordu⁸⁶. Heyet-i Temsiliye de 27 Kasım 1919 tarihli kararıyla, bu kez Necati Bey hakkında tahkikat yapılmasını İzmit'te Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Bey'e bildirdi⁸⁷. Heyet-i Temsiliye'nin aynı tarihli bir başka kararı da ayrıca dikkat çekicidir. Buna göre elbise ve

⁸⁴ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 192.

⁸⁵ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 193.

⁸⁶ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 193.

⁸⁷ Baykal, **a.g.e.**, s. 65.

teçhizat için Heyet-i Temsiliye'ye baş vuran Yahya Kaptan'a mümkün olan yardımın yapılması Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Bey'e yazılmış ve durum Yahya Kaptan'a da bildirilmişti⁸⁸. Sina Akşin'in ifadesiyle "anlaşılan Yahya Kaptan'ın 'hoş tutularak idare edildiği', yani parasız bırakıldığı taktirde belki eşkıyaca yöntemlere de başvurabileceği, ya da başvurmuş olabileceği düşünülerek on gün önceki karardan dönülüyordu"⁸⁹. Bu sıralarda Gebze ve civarında olup bitenlerle ilgili Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Bey'in yaptırdığı tahkikat da devam etmekteydi. Rüştü Bey Heyet-i Temsiliye Riyaseti'ne 29 Kasım'da gönderdiği ilk raporda Yahya Kaptan'a yöneltilen suçlamaların doğru olmadığı, bilakis Binbaşı Necati Bey'in şahsi menfaati doğrultusunda Yahya Kaptan'ı ortadan kaldırmayı amaçladığı ve Yahya Kaptan'ı yanına getirerek öldürmek yönündeki birkaç gün önceki planının da Yahya Kaptan'ın bu tuzağın farkına varmasıyla sonuçsuz kaldığı ve tahkikatın derinleştirileceği ifade ediliyordu⁹⁰.

Bu raporların ardından Heyet-i Temsiliye 2 Aralık 1919 tarihli kararıyla, Binbaşı Necati Bey eğer güvenilir bir isim değilse, durumun bu açıdan araştırılmasını Rüştü Bey'e bildirdi⁹¹. Rüştü Bey 5 Aralık'ta daha geniş kapsamlı bir rapor daha gönderdi. Raporda Binbaşı Necati Bey ve Gebze Jandarma Kumandanı Nail Bey ağır bir şekilde itham edilmekteydiler. Rüştü Bey'e göre bu ikilinin Küçük Arslan çetesiyle ortalığı soydurduklarında şüphe yoktu. Ama bunun da ötesinde çapulculuğa yanaşmayan ve kendi bölgesinde yapılmasına da izin vermeyen Yahya Kaptan'ı bir şekilde ortadan kaldırmak istiyorlardı. Bu maksatla Küçük Arslan'a yaptırttıkları Darıcalı iki Rum kır bekçisinin öldürülmesi, İstilyanos isimli Rum'un kaçırılarak fidye istenmesi gibi olayları Yahya Kaptan'a isnat ederek gerek hükümete, gerek Heyet-i Temsiliye'ye yalan ihbarlarda bulunmaktay-

⁸⁸ Baykal, *a.g.e.*, s. 65.

⁸⁹ Akşin, *a.g.e.*, s. 246.

⁹⁰ Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s. 193-194.

⁹¹ Baykal, *a.g.e.*, s. 68.

dılar. Üstelik bu ikilinin milletin ve hükümetin başına mesele çıkararak Kuva-yı Milliye perdesi altında keselerini doldurmaya çalışmanın ötesinde muhtemelen daha başka siyasi maksatları da bulunmaktaydı. Necati Bey'in ara sıra bir yerlerden para almakta olduğu söylenmekteydi. Gebze Kaymakamı'nın görüşü de Yahya Kaptan lehinde, Necati ve Nail Beylerin aleyhindeydi. 4 Aralık'ta Yahya Kaptan Rüştü Bey'in yanına giderek hayatının tehlikede olduğunu, adamlarının silah ve cephanesini toplayıp teslim edeceğini ve kendisinin de bölgeyi terk edeceğini söylemiş ancak Rüştü Bey kendisini bölgede kalması için bir kez daha ikna edebilmişti. Rüştü Bey telgrafının sonunda gerek Necati ve gerek Nail Efendilerin başka mahallere gönderilmesi gerektiği hükmünü vererek, Kartal ve Gebze İstanbul'la muhabere ettiğinden kendisinin bu konuda bir şey yapamayacağını, gereğinin yapılmasını arz ediyordu⁹². Bu son ifade daha önce Heyet-i Temsiliye'ye bağlanmış olan bu iki kaza Heyet-i Merkeziyeleri'nin Sivas yerine İstanbul'la haberleşmeye devam ettiklerini göstermesi açısından kayda değerdir.

Bu rapor üzerine Mustafa Kemal Paşa, rapordaki iddiaları Harbiye Nezareti Cemal Paşa'ya 8 Aralık tarihli bir telgrafla ileterek Necati ve Nail Efendilerin başka mahallere tayin edilmesini istedi. Bu telgrafın en dikkat çekici tarafı Rüştü Bey'in kendi raporunda isim vermeksizin ima ettiği ilişkinin adını koymuş olmasıdır. Mustafa Kemal Paşa Binbaşı Necati'nin Sait Molla vasıtasıyla İngilizlerle temasta olabileceğini öne sürüyordu⁹³. Mustafa Kemal Paşa aynı gün İstanbul teşkilatına da (Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı Miralay Şevket Beyefendi'ye) gelişmelerle ve Cemal Paşa'ya yazılan telgrafla ilgili bilgi vererek meselenin takip edilmesini, Necati ve Nail Efendiler Kartal ve Gebze'den uzaklaştırıldıktan sonra buralarda meşru ve nezih bir tarzda teşkilat-ı milliyenin vücuda getirilmesi için hemen harekete geçilmesini istedi⁹⁴.

⁹² Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 194-195.

⁹³ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 204, vesika 202.

⁹⁴ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 204, vesika 203.

Ancak Kara Vasıf Bey Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumanda-nı Şevket imzasıyla 20. Kolordu Kumandanlığı'nı adres göstererek Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği 27 Aralık telgrafında tüm bu girişimlere adeta meydan okuyordu. "Meşru ve nezih bir tarz" ifadesini görmezden gelmemiş ve Üsküdar bölgesinde teşkilatın zaten "meşru ve nezih bir tarzda" yapıldığının altını çizmişti. Necati, Nail ve Yüzbaşı Hulusi Efendiler'in görevlerinden alınması için hükümet nezdinde yapılan girişimlerin durdurulmasını isterken, Gebze Kaymakamı ve Üsküdar Mutasarrıfı'nın görevden aldırılmaları suretiyle Rum ve ecnebi entrikalarının önüne geçilmesini istemekteydi. Yahya Kaptan ve Büyük Arslan'ın ise kendilerine verilen silahları teslim ettikten sonra cepheye gitmeleri, aksi taktirde her ikisinin ve Bulgar Sadık'ın da tedip edilmeleri gerektiğini ifade etmekteydi. Kara Vasıf Bey'e göre Kartal ve Gebze bölgelerindeki asayişsizliğin failleri Yahya Kaptan ve refiki Kara (Büyük) Arslan ile Alemdağ taraflarında faaliyet gösteren Bulgar Sadık'tı. Yahya Kaptan Kuva-yı Milliye karşıtı Üsküdar Mutasarrıfı ile yakın ilişki içerisinde bulunan Gebze kaymakamına sığınmıştı ve kendisini engellemek üzere İstanbul teşkilatı tarafından teşebbüse geçildiğini duyduğundan suçlarını örtmeye kalkışmaktaydı. Küçük Arslan ve Nail Bey, Yahya Kaptan'ın aleyhindeydi. Necati Bey ise Kartal kazasınınca reis seçilmiş, Kartal, Gebze, Ömerli ve Şile civarında nizamnameyi takip ederek teşkilat-ı milliyeyi esaslandırmış, Küçük Arslan çetesini Yeniköy Rumlarının etraftaki sarkıntılıklarına karşı harekete geçirmiş ve bu çetenin ahaliye karşı bir fenalığı da duyulmamıştı. Zaten köylüye musallat olmaları için Necati Bey vasıtasıyla kendileri (Mustafa Kemal Paşa) tarafından Küçük Arslan'a para bile gönderilmişti. Kuva-yı Milliye düşmanı Mutasarrıf Ziver Bey milli teşkilatı bozmak için Üsküdar Jandarma Tabur Kumandanı Remzi ve Yüzbaşı Hulusi Beyleri de bölgeden uzaklaştırmak istemekteydi⁹⁵.

⁹⁵ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 205-206, vesika 204.

Bu noktada biraz durmak gerekecektir. Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta Yahya Kaptan'ın katledilmesinin hükümetin ve İstanbul teşkilatının baş başa vererek planladıkları bir fiil olduğunu öne sürmektedir⁹⁶. Ancak Kara Vasıf Bey'in yukarıdaki ifadeleri, kendi destekledikleri adamların aleyhine hükümet tarafından yapılacak bir girişimden endişe duyduğunu işaret etmektedir. Üstelik bu girişimlerin durdurulması için bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın hükümetle temasini istemesi de kendi ilişkilerine pek güvenmediğini göstermektedir. Nitekim görüleceği gibi hem askeri operasyon ve hem de Kuva-yı Milliye yanlısı askeri personele karşı başlatılacak soruşturmalar Karakol Cemiyeti'nce Mustafa Kemal Paşa nezdinde savunulan isimleri de görmezden gelmeyecektir.

Yahya Kaptan'a isnat edilen suçlamalar ve Yahya Kaptan-Nurettin Bey İlişkisi

Kara Vasıf Bey'in yukarıda değindiğimiz telgrafı üzerine 2 Ocak 1920'de Mustafa Kemal Paşa, İzmit'te Rüştü Bey'den meselenin bir kez daha tahkik ettirilmesini istedi⁹⁷. Rüştü Bey'in 7/8 Ocak 1920 tarihli cevabı ise üzerinde uzun uzun durmayı gerektirecek mahiyettedir. Öncelikle Rüştü Bey, o güne kadar Yahya Kaptan'la ilgili tahkikatın Yüzbaşı Ali Ağuş tarafından yapıldığını ve Kaptan'ın lehinde çıktığını ifade etmekte ancak hemen arkasından da ilave etmektedir: “Mamafih kendisi cahil olmak itibarıyla, hizmet zannıyla bazı şeyler yapmış olması muhtemeldir. Büyük ve Küçük Arslanlar ise zaten şakidir”. Aslında Rüştü Bey'i Yahya Kaptan lehinde tavır almaya sevk eden esas sebep, Gebze Kaymakamı Nurettin Bey'in ifadeleridir. Zira Nurettin Bey'in Kuva-yı Milliye karşıtlığı bilindiğinden, Yahya Kaptan hakkındaki olumlu görüşleri tartışmasız bir şekilde tarafsız ve güvenilir kabul edilmektedir. Gerçekten de Nurettin Bey,

⁹⁶ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 200-201.

⁹⁷ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 206, vesika 205. Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'un ana metninde bu tahkikat talebini 4 Ocak 1920 tarihinde yaptığını söylüyorsa da (bkz; Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 196) biz vesaik kısmındaki belgenin tarihini esas kabul ettik.

sureti Rüşti Bey tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen raporunda, Yahya Kaptan hakkında yapılan cinayet, darp ve çapulculuk gibi her türlü isnadı reddediyor, bu ismin, maiyetindeki adamların yolsuzluklarına müsaade etmeyen gerçek bir vatansever olduğunu, gerçekte bölgedeki asayişsizliğin Binbaşı Necati ve Yüzbaşı Nail'in kontrolündeki on sekiz mevcutlu Küçük Arslan çetesinden kaynaklandığını ifade ediyordu⁹⁸.

Bu durumda, Rüşti Bey'in Yahya Kaptan lehindeki kanaatinin temelini teşkil eden raporu yazmış bulunan Gebze Kaymakamı Nurettin Bey'i daha yakından incelemek bir zaruret olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuva-yı Milliye ile ilişkisi olmayıp Karakol tarafından da istenmeyen adam ilan edilen İstanbul Hükümeti'nin memuru Nurettin Bey, vicdanını rehber edinerek sadece gerçekleri mi söylemektedir, yoksa Heyet-i Temsiliye ve Karakol arasında bir nüfuz çatışmasının yaşandığı bu bölgede kimi sebeplerden ötürü bir yönlendirme mi yapmaktadır? Mesela Yahya Kaptan'ın hiç kimseyi katletmediğine dair ifadesi tamamen güvenilir midir? Elimizdeki mevcut ve birbirini teyit eden deliller, bu sorunun cevabının büyük ihtimalle olumsuz olduğunu işaret etmektedir. Yahya Kaptan hakkındaki eserlerde, Kaptan'ın bizzat iki cinayet işlediği görgü tanıklarının ifadelerine dayanılarak ayrıntılarıyla ortaya konmuştur. Cevdet Yakup Baykal, Çerkeşli'deki bir düğün sırasında kendisine yönelik bir suikasta bulunulacağı konusunda aynı köyden Ali Bey'in tahriklerine kapılan Yahya Kaptan'ın, Eşref adında suçsuz bir şahsı öldürdüğünü iddia etmektedir. Baykal'ın yazı dizisi aslında Yahya Kaptan'ı olumlamak üzere kaleme alınmıştır, ancak yazar mazur gösterici bir üslupla da olsa Yahya Kaptan'ın işlediği iddia edilen cinayetleri anlatmaktan da geri kalmamıştır. Baykal'a göre bu ilk öldürme vakasının ardından sinirleri iyice bozulan Yahya Kaptan, Ali Bey'i öldürmeyi tasarlamaya başlamış ancak buna fırsat bulamadan kazaen başka bir kişiyi daha öldürmüştür. Baykal'ın anlatısına göre Tavşancıl'da Ca-

⁹⁸ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 196-198.

bir Ağa'nın kahvesinde otururken Çerkez İbrahim adlı şahıs Kaptan'a karşı gelmiş, Kaptan da İbrahim'i bir tokatla yere serdikten sonra elindeki mavzeri almaya çalışmış, ancak mavzerin bu esnada ateş almasıyla Çerkez İbrahim ölmüştür. Bunun dışında Baykal'ın anlatısına göre Yahya Kaptan, çeşitli suçlara karıştıkları için pek çok adamı da dövdürmüştür⁹⁹. Baykal'ın bu anlatımını destekleyen ve Baykal'dan çok daha önemli başka bir kaynak daha mevcuttur. İhsan Birinci, Yahya Kaptan ile ilgili olarak kaleme aldığı makalesinde, Yahya Kaptan müfrezesinde görev yapmış olan İhsan Özel'in, Eşref Bey'in öldürülmesi hadisesine bizzat tanık olduğunu ifade ederek, bu tanıklığa bağlı olarak olayı daha detaylı bir şekilde anlatır. Buna göre iki taraflı çalıştığı, hem İngilizlerle işbirliği yaptığı iddia edilen ve hem Çerkeşli köyü korucularından olan Ali Bey, kendisinden çekindiği Eşref aleyhinde bir komplo düzenlemiştir. Ali Bey, Eşref'in kendisi (Yahya Kaptan) aleyhinde konuştuğunu Yahya Kaptan'a anlatır. Sinirlenen Yahya Kaptan Eşref'i çağırır. Tavşancıl çarşısındaki Cabir Ağa'nın kahvehanesinin bahçesinde kalabalık bir grup halinde otururlarken, Ali Bey Arnavutça olarak Eşref'in tüfeğine dikkat etmesini Yahya Kaptan'a ihtar eder. Tüfeğin namlusunun kendisine dönük olduğunu gören Yahya Kaptan da sorgusuz sualsiz Eşref'i oracıkta öldürür. Ancak Eşref'in tüfeğinin boş olduğu hemen sonra anlaşılır. Bu arada Ali Bey her nasılsa kaçmayı başarmıştır. Yahya Kaptan, Ali Bey'in peşine düşse de yakalayamaz. Bundan sonrası ise çok ilginçtir. İhsan Birinci'nin İhsan Özel'den aktardığına göre Ali Bey aracılar vasıtasıyla kendisini Yahya Kaptan'a affettirmiş ve Yahya Kaptan maiyetinde görev yapmıştır. İhsan Birinci ayrıca Çerkez İbrahim'in de Yahya Kaptan tarafından talihsizlik olarak bir tokat sonucu öldürüldüğünü ve bu olayların Yahya Kaptan'ın düşmanlarının eline koz verdiğini de ilave eder¹⁰⁰.

⁹⁹ Baykal, a.g.m., s. 51-53.

¹⁰⁰ İhsan Birinci, "Yahya Kaptan 1", **Hayat Tarih Mecmuası**, Ocak 1978 , sayı 1, s. 77; Birinci, "Yahya Kaptan 2", **a.g.d.**, Şubat 1978 sayı: 2, s. 82.

Bu iki kaynağı destekleyen bir üçüncü kaynak da İlder Özdemir'in "Yahya Kaptan" isimli kitabıdır. Özdemir kitabında, "Yahya Kaptan, Çerkez Mehmet Efendiyi Niçin Öldürdü?" başlığı altında aile dostları Bekir Niyazi Erzincanlı'nın anlattıklarını aynen aktarmıştır. Erzincanlı'ya göre Yahya Kaptan, Anzavurcu olmakla itham ettiği Çerkez Mehmet isimli şahsı Gebze kabristanına götürerek öldürmüştür¹⁰¹.

Bu üçüncü şahsın Çerkes İbrahim'den farklı bir şahıs olabileceği ihtimalini ve anlatımlardaki kimi farklılıkları bir kenara bırakacak olursak, Yahya Kaptan'ın isimleri Eşref ve Çerkes İbrahim (veya Mehmet) adlarında en az iki kişiyi bizzat öldürmüş olduğu kuvvetli bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca dikkat çeken bir husus da şudur ki, İlder Özdemir kitabının önsözünde, araştırmaları sırasında bazı şahısların Yahya Kaptan'ı içtenlikle anlattıklarını, bazı şahısların ise bu hususta bilgi vermekten kaçınarak dolaylı cevaplar verdiklerini ifade etmektedir¹⁰². Bir yandan da Yahya Kaptan'ın kendisine yönelebilecek muhtemel bir suikastten daimi surette tedirgin olduğuna işaret eden bu anlatıları doğru kabul ettiğimiz taktirde sorulması gereken soru, Kaymakam Nurettin Bey'in, Kara Vasıf Bey'in de iddia ettiği gibi "Yahya Kaptan'ın fenalıklarını" hangi sebeple "örtmeye" çalışmış olabileceğidir. Bu noktada Gebze Kaymakamı Nurettin Bey ile Yahya Kaptan arasındaki ilişkiye daha yakından bakmak gerekecektir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde birbirini tamamlayan iki belge bu açıdan dikkat çekici mahiyettedir. 1919 Ekim ayı içerisinde, Gebze zeytin aşarı ihalesi kapsamında Yarımca Köyü'nün aşar ihalesini müzayedede sonucu alan Mustafa Şaban isimli mültezim, bilahare Gebze Kaymakamı'nın tesir ve nüfuzuyla ihalenin feshedildiği ve kendisinden herhangi bir imza alınmaksızın ihalenin bir başkasına verildiğine dair Dahiliye Nezareti'ne bir arzuhal göndermiştir¹⁰³. Kaymakam Nurettin Bey'in zeytin aşarı ihalesine

¹⁰¹ İlder Özdemir, **Yahya Kaptan**, Uyanış Ajans, Gebze, 1999, s. 121-126.

¹⁰² Özdemir, **a.g.e.**, s. 23.

¹⁰³ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dahiliye, İdare-i Umumiye** 3-4/5-46 lef 1/1 ve 1/2. (Bundan sonra BOA.DH.İUM.)

Yahya Kaptan lehine müdahale etmiş bulunduğunu öne sürmek ne-redeyse kaçınılmazdır. Zira bölgesel aşar gelirlerinin ilk dönem Ku-va-yı Milliye'sinin en temel maddi kaynaklarından birisini teşkil etti-ği ve yukarıda görüldüğü gibi Yahya Kaptan'ın sürekli olarak mad-di sıkıntılardan şikayet etmekte olduğu gerçeği bir yana, Üsküdar Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 26 Kasım 1919 tarihli yazıda, Yahya Kaptan'ın bir mültezim ile şirket akd eyleyerek aşar işlerine karıştığı, bu kapsamda köylerdeki zeytin tarlalarını ko-rumak için adamları arasından kolcular tayin ettiği ve tütün sevkıya-tı işiyle de ilgilendiğinin daha önce bizzat Gebze Kaymakamı Nuret-tin Bey tarafından bildirildiği ortaya konmaktadır.

Yine belgede Yahya Kaptan'ın Nurettin Bey'e gereğinde kullanıl-mak üzere Kuva-yı Milliye'den müfrezeler tertip ve sevk etmek gi-bi tekliflerde bulunduğu anlatılmaktadır. Nurettin Bey'in, Üsküdar Mutasarrıflığı'na gönderdiği yazılarda Yahya Kaptan'dan eşraftan biri olarak bahsettiği, Kuva-yı Milliye'yi zararsız ve hatta asayiş te-mine yardımcı bir kuvvet olarak tanımladığı anlaşılmaktadır. Muta-sarrıf Ziver Bey'e göre Gebze Kaymakamı Nurettin Bey, Molla Fe-nari Nahiyesi Müdürü Burhanettin Efendi'nin Yahya Kaptan tarafın-dan darp edildiğini de inkara kalkışıyordu ki bu tutumunun sebebi Gebze'deki memuriyetinin devamını Yahya Kaptan'ın tutumuna ba-ğlı görmesiydi¹⁰⁴.

Anlaşılan Nurettin Bey isteyerek veya istemeyerek Gebze bölge-sinin egemen silahlı gücü olan Yahya Kaptan'la girift bir ilişki içeri-sine girmek durumunda kalmıştır. Bu ilişkinin başlangıcının nasıl bir ortamda gerçekleşmiş olabileceğine dair, kesinlik arz etmemekle be-raber göz ardı edilemeyecek ipuçları da bulunmaktadır. Darıca Rum-larının 1919 yılına ait sebze ve meyve aşarını vermeyi reddetmeleri üzerine Maliye Nezareti, Rumların itaat altına alınması için gereken her şeyin yapılmasının lüzumunu, zira bu tavrın Gebze kazasının di-ğer kısımlarına da yayılabileceğini 8 Temmuz 1919'da Dahiliye Ne-

¹⁰⁴ BOA.DH.KMS. 57-1/39 lef 4/2.

zaretî'ne bildirmiştir¹⁰⁵. Darıca Rumları hububat aşarını da vermek istemiyorlardı ve hükümet aleyhine gerek Patrikhane'ye ve gerek İtilaf kuvvetlerine şikayetlerde bulunuyorlardı. Ne var ki tüm bu olumsuz koşullara rağmen Gebze Kaymakamı Nurettin Bey Ağustos ayı ortalarında Darıca'ya bizzat giderek tüm aşar ve resimleri toplamayı başarmış ve Üsküdar Mutasarrıflığı'nın yazılı takdirine mazhar olmuştu¹⁰⁶.

Yahya Kaptan'ın Gebze bölgesine geldikten sonra önemli icraatlarından birinin de Darıcalı İstilyanos çetesinin imha edilmesi olduğunu biliyoruz. Bu darbenin özellikle Darıca Rumlarını endişeye sevk etmiş olduğu kesindir. Bir yandan Patrikhane'yi ve İtilaf kuvvetlerini harekete geçirmeye çalışırken diğer yandan da muhtemelen vergilerini ödememek konusunda ısrarlarını ileri götürmeyi göze alamamış olabilirler. Böylece Gebze Kaymakamı Nurettin Bey, Üsküdar Mutasarrıfı Ziver Bey'in yukarıdaki ifadelerinde de görüldüğü gibi Yahya Kaptan'ın faaliyetlerini hükümetin bölgedeki otoritesinin yeniden tesisi için faydalı addetmeye başlamış gibi gözükmektedir. Daha önce Üsküdar'a gönderdiği raporlardan İttihatçılığa karşı olduğu açık bir biçimde anlaşılan Nurettin Bey, bu fikrini muhafaza etmekle beraber bölgedeki gelişmelere bağlı olarak kendi denge noktasını zamanla Yahya Kaptan'ın yakınlarında bir yerde bulmuş olabilir.

Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin ve Üsküdar Mutasarrıfı Ziver Bey'in Kuva-yı Milliye'ye karşı tavırlarının Yahya Kaptan'ın katledilmesine giden sürece etkisi

Yahya Kaptan meselesinde en az milli kuvvetler arasındaki rekabet kadar etkili olan bir ikinci unsur da Ali Rıza Paşa Hükümeti ve Kuva-yı Milliye arasındaki ilişkinin mahiyetidir. Sivas Kongresi'nin ardından baskılara dayanamayarak görevi bırakan Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin yerine 2 Ekim 1919'da iş başına geçen yeni hükümet, milli harekete yakın durmaya çalışsa da Heyet-i Temsiliye ile ilişki-

¹⁰⁵ BOA.DH.İUM. 19-8/1-30 lef 11.

¹⁰⁶ BOA.DH.İUM. 19-8/1-30 lef 2.

lerini tutarlı bir zemine oturtamamıştır. Aslında, Heyet-i Temsiliye'yi siyasi hareket kabiliyeti açısından en fazla zaafa düşüren hükümet Ali Rıza Paşa hükümeti olmuştur denilebilir. Bunun sebebi, güdecekleri politikaların Heyet-i Temsiliye'nin politikalarıyla örtüştüğü ve artık Heyet-i Temsiliye tarafından İstanbul'dan bağımsız olarak yapılacak her türlü harici ve dahili girişimin, iç ve dış kamuoyu nezdinde, nihayet İtilaf kuvvetlerinin muhatabı olma konumundaki hükümetin saygınlığını ve otoritesini zayıflatacağı yönündeki fikirdir. Heyet-i Temsiliye ise iç kamuoyuna İstanbul ve Anadolu arasında uzlaşma beklentisinin hakim olduğunun farkındaydı ve İstanbul'dan uzanan böyle bir uzlaşma elini iten taraf olmak ve niyetinin sorgulanmasına yol açmak istemiyordu¹⁰⁷. Bununla beraber kendi teşkilatlarını yaygınlaştırmak ve ordu teşkilatı haricinde eldeki mevcut diğer gayr-ı resmi silahlı grupları da muhafaza etmek istiyordu.

İki taraf arasındaki tereddütlü işbirliği çabaları kapsamında yeni hükümet, göreve başladıktan kısa bir süre sonra milli teşkilatlar arasındaki telgraf haberleşmesini serbest bırakırken, Heyet-i Temsiliye de 7 Ekim 1919 tarihinde İstanbul'la haberleşmeyi serbest bırakma kararı almış ve Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın da kabine nezdinde Heyet-i Temsiliye'nin murahhası olma arzusunu onaylamıştır¹⁰⁸. Bundan sonra Heyet-i Temsiliye ve İstanbul Hükümeti arasındaki iletişim Cemal Paşa vasıtasıyla yürütülecektir.

Ne var ki Amasya kararlarından sonra bile İstanbul ile Anadolu arasındaki güvensizlik azalmak yerine giderek artmıştır. Mebusan

---

¹⁰⁷ Ali Rıza Paşa Hükümeti ve Heyet-i Temsiliye arasındaki güvensizlik, Uluğ İğdemir'in yayınladığı ve 16 Kasım 1919 – 28 Kasım 1919 tarihleri arasında yapılan ve Anadolu'daki kolordu kumandanlarının da katıldığı Heyet-i Temsiliye toplantılarına ait tutanaklarda açık bir şekilde görülmektedir. 19 Kasım 1919 tarihli toplantıda Ali Rıza Paşa Hükümeti üzerindeki soru işaretleri ve mevcut durumda nasıl bir hareket tarzı takip edilmesi gerektiğine dair Heyet-i Temsiliye'ye hakim olan belirsizliği Mustafa Kemal Paşa şu şekilde ifade etmekteydi: "...İhtimal ki, bu hükümet binnetice bizim için daha muzır olabilir. Bunu bilmiyoruz. Bu hükümet ya muhaliftir, ya değildir. Ve bunu o kadar tutmayalım. Çünkü diğer hükümet (Damat Ferit Paşa hükümeti) bize muhalif olduğu için açıktan açığa hücum ediyordu. Ve biz buna karşı tedabirimizi alıyorduk. Halbuki bu hükümetin vaziyetini daha bilemiyoruz. Bkz. İğdemir, **a.g.e.**, s. 61,62.

¹⁰⁸ Baykal, **a.g.e.**, s. 14.

seçimleri sürecinde İstanbul hükümeti, milli teşkilatı sürekli olarak sürece müdahale etmekle suçlamaktaydı. Harbiye Nazırı Cemal Paşa Sivas'a çektiği 9 Kasım 1919 tarihli telgrafında Mustafa Kemal Paşa'yı teşkilat-ı milliye namına hükümet işlerine müdahale edilmesinin yolunda uyarılmıştı. Telgrafta, hükümetin kuruluş beyanname-sinde ilan ettiği tarafsızlıktan ayrılamayacağı, kanuna aykırı fiillerde bulunmadıkları sürece Kuva-yı Milliye karşıtlarına baskı yapılmasının söz konusu olmadığını zira milli teşkilatın müdahalelerinin devam ettiği bir ortamda böyle bir tutumun, hükümetin tesir ve nüfuz altında bulunduğu yorulacağını ifade ediyordu. Cemal Paşa, Mustafa Kemal Paşa'yı Amasya'da varılan mutabakata uymaya, yani hükümete tamamen itimat ve icraatlarına boyun eğmeye davet ediyor ve telgrafi tehditvari bir şekilde bitiriyordu; İtilaf Devletleri temsilcilerinin de beyan ettiği gibi, memlekette yalnız bir hükümet bulunduğu dair kanaat ortaya çıkmadıkça Barış Konferansına çağrılmaları mümkün değildi ve eğer mevcut durum bir müddetçik daha devam ederse heyet-i vükelanın çekileceği muhakkaktı¹⁰⁹. Bu telgrafa Heyet-i Temsiliye'nin yanıtı sert oldu. 12 Kasım 1919 tarihli cevabi telgrafta, Cemal Paşa'nın ithamları reddedilerek Heyet-i Temsiliye'nin Amasya'da kararlaştırılan esaslara sadık bulunduğu ifade ediliyor ve hükümetin istifa restine mukabele ediliyordu: “Beyanat-ı vakıalarından anladığımızı göre hükümet-i seniyye teşkilat-ı milliye-nin mevcudiyetini ihtimal ki zait görüyor. Filhakika keyfiyet bu merkezde olup teşkilat-ı milliyyeye ihtiyaç olmaksızın memleketi tahlis edecek kuvvete malik bulunuluyorsa ona nazaran esbabına tevesül edilmek üzere vazıhan emr ü iş'arını arada her türlü su-i tefehhümün izalesi için arz ve istirham eyleriz”¹¹⁰.

İlerleyen günlerde karşılıklı ithamlar devam etti. İstanbul hükümetinin Anadolu'da yaptığı bir takım askeri ve sivil memur tayinleri (ki Ali Fuat Paşa'nın görevden alınması da buna dahildir) ve Damat Ferit Paşa hükümeti döneminde Kuva-yı Milliye aleyhine çıkarılmış

¹⁰⁹ Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik*, s. 194, vesika 191; Sofuoğlu, *a.g.e.*, s. 247.

¹¹⁰ Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik*, s. 194-195, vesika 192.

kanun ve emirleri yürürlükten kaldırma konusundaki yavaşlığı Heyet-i Temsiliye'yi bu konularda sürekli Cemal Paşa'nın dikkatini çekmeye zorlarken¹¹¹, Cemal Paşa da Heyet-i Temsiliye'yi "devletin umur-ı dahiliye ve hariciyesinin katiyen iştirak kabul etmeyeceği" şeklinde uyarmaya devam ediyordu¹¹². Cemal Paşa'nın bir diğer talebi de Kartal ve civarında Kuva-yı Milliye teşkilatı yapılması faaliyetlerinin men edilmesiydi. Bu talep 26 Kasım 1919 günü Heyet-i Temsiliye toplantısında katılımcılar tarafından eleştirilmekle beraber Kazım Karabekir Paşa'nın tavrı hükümete hak verir mahiyetteydi. Karabekir Paşa şöyle diyordu: " Teşkilat iki türdür. Birisi bizim bildiğimiz teşkilat, diğeri müsellahtır. Müsellahtır ise korkmaya tabi hakları vardır"¹¹³. Böylece Kocaeli yarımadasındaki silahlı milli kuvvetlerin varlığından rahatsızlık duyan hükümetin tavrı, Heyet-i Temsiliye toplantısında bile bir destek bulabilmişti. Görülen o ki Ali Rıza Paşa Hükümeti Yunan işgaline karşı milli kuvvetlerin direnişini meşru kabul edip destekleyerek kendi kontrolü altına almayı çalışırken, bu bölge dışındaki milli teşekkül ve faaliyetleri kendi otoritesi için bir tehdit olarak görüyordu¹¹⁴.

Kara Vasıf Bey'in İstanbul ahvaline dair 27 Kasım 1919 tarihli Heyet-i Temsiliye toplantısında ortaya koyduğu görüşler ise Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin tahmin edilenden daha zayıf olduğuna işaret ediyordu. Kara Vasıf Bey, Ali Rıza Paşa kabinesinin icra-yı hükümet ettiğini zannettiğini ancak hakikatte Ferit Paşa'nın hükümet ettiğini iddia etmekteydi¹¹⁵. Cemal Paşa ise iyi niyetli olmasına karşın, hükümetin diğer üyelerinin aciz tutumları da onun da azmini kırmaktaydı¹¹⁶.

Kuva-yı Milliye karşıtı unsurların baskısı altındaki İstanbul Hükümeti'ni, Kocaeli yarımadasındaki silahlı milli kuvvetlere karşı harekete geçmeye zorlayan önemli sebeplerden birisi de Üsküdar Muta-

¹¹¹ Baykal, **a.g.e.**, s. 43,58,60,61.

¹¹² Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 197-198, vesika 194; Sofuoğlu, **a.g.e.**, s. 247.

¹¹³ İğdemir, **a.g.e.**, s.110.

¹¹⁴ Sofuoğlu, **a.g.e.**, s. 248.

¹¹⁵ İğdemir, **a.g.e.**, s. 128-129

¹¹⁶ İğdemir, **a.g.e.**, s. 142. Kara Vasıf Bey bu yorumunu 28 Kasım toplantısında yapmıştır.

sarrıfı Ziver Bey ile İzmit Mutasarrıfı Ali Suat Bey'in ardı arkası kesilmeyen raporlarıdır. Kuva-yı Milliye karşıtlığı ile bilinen Ziver Bey Ekim ayı başında kendi sorumluluk sahasında Kuva-yı Milliye'ye arka arkaya iltihaklar gerçekleşirken, adeta panik halinde bu durumun önüne geçmeye çalışmıştır. Kartal ve Gebze jandarması ile mülki memurlarının Kuva-yı Milliye'ye iltihaklarını ilan ettikleri 6,7 ve 8 Ekim 1919 tarihlerinde üst makamlara yazdığı yazılarda, Üsküdar'ı baskı altına almakta olan Kuva-yı Milliye'nin bu hareketine bölge jandarmasının ön ayak olduğunu, başta Üsküdar Jandarma Tabur Kumandanı Remzi Bey olmak üzere, kendilerine itimat kalmayan jandarma kumandanlarının görevden alınmalarını veya başka bir şekilde korkutulmalarını istemiş, taleplerine karşılık bulamayınca da artık itimadının kalmadığı jandarma yerine polis kuvvetinden ne dereceye kadar istifade edilebileceği suallerini 'tekrar ve acil olarak' ifadesiyle iletmışti. Üsküdar Mutasarrıfı Ziver Bey kendi bölgesi dahilindeki Kuva-yı Milliye Teşkilat ve faaliyetlerini bir bütün olarak görmekte ve asayiş ortadan kaldıran faaliyetler olarak nitelendirmekteydi. Gebze ve Kartal'da Binbaşı Necati Bey, Yahya Kaptan, Büyük ve Küçük Arslan'ın faaliyetlerini bu cümleden olmak üzere bir arada değerlendiriyordu¹¹⁷. Umum Jandarma Kumandanlığı'na gönderdiği 20 Kasım 1919 tarihli mütalaasında ise Çerkez Mahmut, Yahya Kaptan, Küçük ve Büyük Arslan çetelerinin Kartal ve Gebze'deki memurlar ve liva zabıtasınca himaye gördüklerinin ve yine kendilerini Kuva-yı Milliye mensubu addeden bazı kaymakamların Yahya Kaptan'a kolaylık gösterdiklerinin altını çiziyordu. Darıca kır bekçilerinin öldürülmesi, Yahya Kaptan'ın Un Fabrikası sahibi Teo Haridi'yi tehdit etmesi gibi olayları da bölgedeki çetelerin faaliyetleri cümlesinden olmak üzere zikrediyordu. 23 Kasım 1919'da ise İstanbul Vilayeti, Dahiliye Nezareti tarafından gönderilen ve Yahya Kaptan'a bağlı kuvvetlerin Hıristiyanlardan bazılarını katletmek de dahil faaliyetlerinin incelemesini talebini Üsküdar Mutasarrıfı'na ilettili. Ziver Bey, bu talep üzerine hazırladığı 26 Kasım 1919 tarihli raporunda da Yahya Kaptan ve ona bağlı İdris ve Rüştü Bey idaresindeki milli müfrezelerle, Çerkez Mahmut, Küçük ve Büyük

¹¹⁷ BOA. DH.KMS. 53-4/3 lef 5,7,8,26,34,35; Sofuoğlu, a.g.e., s. 250-251.

Arslan gruplarının asayiş bozan faaliyetlerinden bahsetmiş ve özellikle Yahya Kaptan'ın ismi üzerinde durmuştu. Ziver Bey'e göre bu çeteler Yeniköy Rum çetelerinden daha beterd¹¹⁸.

Diğer yandan İzmit Mutasarrıfı Ali Suat Bey 29 Kasım 1919 tarihine Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafında, kaza ahalisinden bazı kimselerin Sırrı Bey'e jandarmanın yetersizliğinden bahsettiklerini, Sırrı Bey'in de cevaben Yahya Kaptan'ın Gebze'deki yirmibeşer kişilik iki çetesiyle yardıma geleceğini söylediğini, nitekim bu çetelerin bilahare Akçaova'ya geçtiklerini Kandıra Kaymakamının verdiği bilgilere dayanarak ifade etmişti. Telgrafa göre Yahya Kaptan'ın bu hareketi Akçaova'da değirmencilikle uğraşan Rumların bölgeyi terk etmesine yol açmıştır ve Rum çetelerinin bölgede faaliyet göstermesine de sebep olabilecek mahiyettedir. Netice olarak Ali Suat Bey'in önerisi, Yahya Kaptan hakkında tedbir alınması için Umum Jandarma Kumandanlığı ile Şile ve Gebze kazalarına emir verilmesiydi¹¹⁹. Ama birkaç gün sonra İngilizler Akçaova'ya yirmi kişilik bir süvari müfrezesi göndermişlerdi ki Ali Suat Bey'e göre bunlar büyük ihtimalle Rumların gizli müracaatları sonucu harekete geçmiş olup Yahya Kaptan çetesi ve genel anlamda Kuva-yı Milliye'nin peşindeydiler¹²⁰. Hiç şüphesiz ki İngilizler'in onur kırıcı tutumu meselenin artık bizzat ele alınarak sonuçlandırılması yolunda hükümeti harekete geçiren bir diğer önemli faktördü. Aslında İngiliz etkisinin çok daha ileri boyutlarda olabileceğine dair bazı deliller de mevcuttur ki bunlara da ileride değineceğiz.

YAHYA KAPTAN'IN KATLEDİLMESİ VE SONRASINDA BÖLGEDE KARAKOL CEMİYETİ- MUSTAFA KEMAL PAŞA MÜCADELESİ

Kartal ve Gebze'deki Silahlı Milli Gruplara Karşı Hükümetin Operasyonu ve Yahya Kaptan'ın Katledilmesi

Gayr-ı Müslimlerin şikayetleri, bu şikayetleri hükümet üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanan İtilaf kuvvetlerinin tavrı ve özellik-

¹¹⁸ BOA. DH.KMS. 57-1/39; Sofuoğlu, a.g.e., s. 250-251.

¹¹⁹ BOA. DH.ŞFR. 652/86

¹²⁰ BOA. DH.ŞFR. 653/68

le de İngilizlerin Gebze ve İzmit bölgelerinde kendilerince takibata girişmeleri ve bunlara ilave olarak İstanbul'daki Kuva-yı Milliye karşıtı çevrelerin baskısı Ali Rıza Paşa hükümetini şüphesiz ki son derece bunaltmıştır. Neticede bu taleplerin üzerine tuz biber eken Üsküdar ve İzmit Mutasarrıflıkları'ndan üst üste gelen şikayetlerin hemen ardından 1 Aralık 1919'da Dahiliye Nezareti, bölgedeki çetelerin faaliyetlerini Sadaret'e aktardığı yazısında, özellikle cinayetle itham edilen Yahya Kaptan gibi bir şahsın "Kuva-yı Milliye Kumandanı" ünvanını kullanmasına dikkat çekerek bunlara karşı tedbir alınacağını bildirdi¹²¹. Nitekim aynı gün, bahsi geçen çetelerin üzerine gidilmesi Umum Jandarma Kumandanlığı'na emredildi¹²². Görüldüğü gibi operasyonun hedefinde Kartal ve Gebze civarında faal bulunan tüm silahlı gruplar olmakla beraber Yahya Kaptan'ın ismi hepsinin önüne geçiyordu. Aslında bu operasyon, İstanbul ve civarını bile kontrol edemeyen bir hükümet imajından kurtulmak için planlanan genel kapsamlı bir hareketin en önemli ayağını oluşturuyordu. Kocaeli Yarımadası'ndakine paralel olarak Makriköy (Bakırköy) ve Çatalca dahilindeki silahlı gruplara karşı da harekete geçilmişti¹²³.

Ziver Bey Gebze'deki milli müfrezelerin Şile-Yeniköy Rum eşkiyasından beter olduklarını ispat etmeye çalışırken Şile'nin Müslüman ahalisi Yeniköylü çetelere karşı hükümetten ümidini çoktan kesmiş ve kurtuluşu Kuva-yı Milliye'den beklemeye başlamıştı. Şile'nin Çavuş Mahallesi ahalisinden 5 Aralık'ta ve Akçakise köylüleri tarafından da 10 Aralık'ta Mustafa Kemal Paşa'ya çekilen telgraflarda Yeniköy Rumlarının zulümlerinden şikayet ediliyordu¹²⁴. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa durumu 12 Aralık tarihli yazısıyla Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya ileterek tedbir alınmasını talep etti¹²⁵. Cemal Paşa ertesi gün verdiği cevapta jandarmanın layıkıyla istifade edilebilecek bir durumda bulunmadığını, Şile'de tedbir al-

¹²¹ BOA. DH.KMS. 57-1/39 lef 1/1.

¹²² BOA. DH.KMS. 57-1/39 lef 1/2.; Sofuoğlu, a.g.e., s. 253.

¹²³ İkdâm, 12 Kanun-i Sani 1336.

¹²⁴ ATASE ATAZB. K:10 G:125 b:125-1,8.

¹²⁵ ATASE ATAZB. K:10 G:125 b:125-9,10.

makta olduklarını ve Gebze'ye de bir müfreze gönderileceğini bildiriyordu¹²⁶.

Görüldüğü gibi Cemal Paşa Gebze'yi de söz konusu etmekle aslında pek yakında sıfatı “milli” de olsa bölgedeki tüm silahlı grupların tasfiye edileceğinin işaretini vermiş oluyordu. Aslında hükümet Gebze'de asayışı bozduğu düşünülen milli kuvvetlere karşı harekete zaten geçmiş bulunuyordu. Yukarıda ifade ettiğimiz Jandarma'ya 1 Aralık 1919 tarihinde verilen emre ilave olarak, Harbiye Nezareti 8 Aralık 1919 tarihli tezkeresi ile Yahya Kaptan ve rüfekaşının tedibi için doksan kişilik bir müfrezenin tertip ve sevk olunması hususundaki emrini İstanbul Muhafızlığı'na bildirmişti. Çanakkale ve Karadeniz Boğazları Mevki-i Müstahkem Kumandanlıkları'na gönderilen emirde ise bu müfrezeyle kuvvetli ve talim görmüş otuzar asker vermeleri ve bu hususta “hiçbir mütalaa dermeyan etmemeleri” bildiriliyordu. Müfreze'nin teşkili 11 Aralık akşamına kadar tamamlanacak ve harekete hazır olduğu haber verilecekti¹²⁷. Müfrezenin otuz askerinin Çanakkale Boğazı Mevki-i Müstahkem Kumandanlığı'ndan temin edilmiş olduğunu gösteren bu belge, söz konusu kumandanlığın başında bulunan Miralay Galatalı Şevket Bey'in ve dolayısıyla Karakol Cemiyeti mensuplarının önde gelenlerinin bu operasyondan haberdar olması gerektiğini ortaya koymaktadır. 11 Aralık 1919 tarihinde, doksan mevcutlu müfrezenin Birinci Muhafız Alayı On Birinci Bölük Kumandanı Kıdemli Yüzbaşı Nihat Efendi kumandasında teşkil edilerek Süleymaniye kışlasında hazır durumda bekletildiği 25. Kolordu Kumandanı Said Paşa tarafından Harbiye Nezareti'ne bildirildi¹²⁸. Harbiye Nezareti 17 Aralık 1919 tarihli yazıyla, bu harekattan sorumlu bulunan 25. Kolordu Kumandanlığı'na ‘Yahya Kaptan ve adamlarının yakalanarak Divan-ı Harbe sevk edilmeleleri’ emrini verdi¹²⁹. Aynı gün Harbiye Nezareti, hareketin gerçekleştir-

¹²⁶ ATASE ATAZB. K:9 G:108 b:108-1.

¹²⁷ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi İstiklal Harbi Katoloğu. Kutu:36 Gömlek:116 belge:116-5,6. (Bundan sonra ATASE İSH.); Sofuoğlu, a.g.e., s. 253-254.

¹²⁸ ATASE İSH. K:36 G:116, b:116-4.; Sofuoğlu, a.g.e., s. 254.

¹²⁹ ATASE İSH. K:36 G:116, b:116-2.

ceği öngörülen kazalar olan Kartal ve Gebze'deki mülki memurların gönderilen müfrezeye gereken yardımlarda bulunmalarını Dahiliye Nezareti'nden talep etti¹³⁰.

Bu arada Hükümetin Kartal ve Gebze'ye yönelik hareketi kapsamında Harbiye Nezareti 18 Aralık 1919 tarihli tezkeresiyle "Kuva-yı Milliye namı altında şekavette bulunduğu ihbar edilen" Yüzbaşı Hulusi Efendi'nin de suçlu olduğu ortaya çıktığı taktirde tutuklanarak Divan-ı Harbe sevk edilmesini 25. Kolordu Kumandanlığı'na emretmişti¹³¹. Bu önemlidir, zira Yüzbaşı Hulusi Bey Karakol'a bağlı olarak faaliyet yürüten seyyar müfreze kumandanlarından biriydi¹³² ve kendisine isnat edilen suçlamalara karşı Karakolcular tarafından da Mustafa Kemal nezdinde savunulmaktaydı¹³³.

Nihayet Umum Jandarma Kumandanı Muavini Hilmi Bey ve Dersaadet Jandarma Alay Kumandanı Nazmi Bey kumandasında dört zabıt, elli jandarma ve Yüzbaşı Nahit Efendi kumandasında doksan nefer 5/6 Ocak 1920 gecesı İstanbul'dan deniz yoluyla Hareke'ye getirilerek buradan da Tavşancıl'a sevk edildi. Birlikler tarafından kuşatılan köyün bazı hanelerine yapılan baskınlarda Yahya Kaptan ele geçirilemedi. Bunun üzerine birliklerin başındaki kumandanlar köy ihtiyar heyetini toplayarak Yahya Kaptan'ın teslim edilmesini veya yerinin söylenmesini isteyerek aksi taktirde köyü ahaliyle beraber yakacakları tehdidinde bulundular. Buna karşılık köylüler Yahya Kaptan'ın iki gündür Tavşancıl'da bulunmadığını iddia ederek nerede olduğunu da bilmediklerinde de ısrar ettiler¹³⁴.

Bu noktada operasyonun zamanlamasıyla ilgili bir iddiayı da zikretmek gerekiyor. Aralık ayı içerisinde Şile'nin Müslüman köylüleri tarafından Yeniköy Rumları'nın zulmünden şikayet eden iki telgrafın

¹³⁰ ATASE İSH. K:36 G:116, b:116-3.

¹³¹ ATASE İSH. K:36 G:116, b:116-1.

¹³² Karakoç, **a.g.m.**, s. 155.

¹³³ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 205-206, vesika 204.

¹³⁴ Mustafa Kemal Paşa'nın yaveri Cevat (Abbas) Bey tarafından İstanbul'dan 10 Ocak 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya verilmek üzere 20. Kolordu Kumandanlığı'na çekilen ve Harbiye şifresi ve Cemal Paşa imzasıyla kapatılan telgraf için bkz. Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 198-199.

Mustafa Kemal Paşa'ya gönderildiğine değinmiştik. Mustafa Kemal Paşa bu durumu Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya ileterek tedbir alınmasını istemiş ancak Cemal Paşa jandarmanın yetersizliğinden bahsederek Şile'de tedbir almakta olduklarını bildirmişti. Bu tedbirin alınıp alınmadığını bilmiyoruz ancak bir iddiaya göre Mustafa Kemal Paşa Yahya Kaptan'a 1920 Ocak ayı içerisinde Yeniköy'e bir operasyon düzenlenmesi için talimat vermiş ve İngilizler de bunun istihbaratını alarak hükümeti harekete geçmesi için sıkıştırmışlardı¹³⁵. Yahya Kaptan'ın ileride değineceğimiz öldürülme biçimi de birileri tarafından bu konuda kesin talimat verildiğini düşündürmektedir. Bu iddianın gerçeği yansıtıp yansıtmaması bir yana oldukça mantıklı gözükmektedir. Ancak bu konuda ulaşılabilecek maalesef başka bir delil bulunmamakta.

Mustafa Kemal Paşa, Yahya Kaptan'ın Tavşancıl'da İstanbul'dan gelen bir askeri birlik tarafından kuşatıldığı haberini aldığı anda derhal harekete geçti. 7 Ocak 1920 tarihli olup İzmit'teki Birinci Fırka Kumandanlığı'na gönderdiği şifrede "İstanbul'dan geldiği bildirilen kıta kumandanına mumaileyhin -Yahya Kaptan'ın- bizim adamımız olduğunu ve eğer bir kusur ve kabahati varsa tarafımızdan icabının yapılması tabii bulunduğunu ve hiçbir suretle Yahya Kaptan'ın muhasara ve tevkif edilmesine razı olmadığımızı bildiriniz" talimatını gönderdi¹³⁶. Bu şifreye ilk cevap Düzce'de bulunan Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Bey'den aynı gün geldi. İzmit'ten, Fırka Kumandanlığı Vekaleti'nden gelen bilginin, cinsi öğrenilemeyen iki bin kişilik kuvvet tarafından Yahya Kaptan'ın muhasara altına alındığı yönünde olduğu ifade ediliyordu¹³⁷. 7/8 Ocak gecesi bu sefer Birinci Fırka Kumandan Vekili Kaymakam Fevzi Bey tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen telgrafta ise Tavşancıl'ın muhasara altında olduğu teyit edilirken, köyü kuşatan birliklerin mevcudunun iki bin ol-

¹³⁵ www.cerkesli.org. Bu iddia, Yahya Kaptan'a bağlı olarak görev yaptığı söylenen Çerkeslili Celal Çavuş'un ifadelerine atfen sitenin Çerkesli köyü tarihçesinin anlatıldığı sayfasında söz konusu edilmiştir.

¹³⁶ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 198.

¹³⁷ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 207, vesika 207.

duğu yönündeki bilginin bir köylüden alındığı ancak Hereke Müfrezeye Kumandanlığı'nın bu sayıyı üç yüz olarak bildirdiği, Yahya Kaptan'a bağlı kuvvetlerle köyü muhasara eden birlik arasında çatışma çıkma ihtimali bulunduğu, birliği kumanda eden Umum Jandarma Kumandan Muavini Hilmi Bey'e müracaat edileceği bilgisi verilmekteydi¹³⁸. 9 Ocak'ta çektiği telgrafta ise Fevzi Bey, edinilen bilgilere göre 8 Ocak'ta Yahya Kaptan'a bağlı kuvvetlerle jandarmalar arasında çatışma yaşandığını, ikisi ölü ve dördü yaralı olmak üzere Yahya Kaptan'ın adamlarından on birinin ele geçirildiğini, Yahya Kaptan ve adamlarının tamamen ele geçirilmesi için hükümetçe büyük gayret sarfedildiğini Mustafa Kemal Paşa'ya bildiriyordu¹³⁹. Ancak Fevzi Bey'in verdiği bilgiler bizim açımızdan yanıltıcıdır. Gerçekten de bir çatışma yaşanmış ve ikisi ölü, dördü yaralı, toplam on bir kişi hükümet kuvvetlerince ele geçirilmiştir, ancak çatışma Kartal'a bağlı Kurtköy'de cereyan etmişti ve ele geçirilenler de Yahya Kaptan'a değil Küçük Arslan'a bağlı adamlardı. Öldürülenlerden biri de Küçük Arslan grubunun önemli isimlerinden Arnavut Arif'ti. Küçük Arslan ise grupta beraber deđildi¹⁴⁰. Takip müfrezesinin başındaki Ali Nihat Bey, müfrezesini ikiye bölerek bizzat başında olduğu kuvvetle Gebze'ye geldi. Diğer kuvvet ise Taşköprü nahiyesi civarında faaliyetliydi¹⁴¹.

Bu arada 10 Ocak 1920'de İstanbul'dan Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen bir telgraf son derece önemli tespitler barındırıyordu. O sıralarda mebus olarak İstanbul'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın yaveri Cevat (Abbas) Bey tarafından Harbiye şifresi ve Cemal Paşa imzasıyla kapatılan telgrafta, Yahya Kaptan'ın sağ olarak ele geçemeyeceği, Kaptan'ın imhasının Marmara havzası Rumları ve İstanbul'daki reziller için büyük bir başarı olacağı ve bundan sonra İzmit,

¹³⁸ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 208, vesika 208.

¹³⁹ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 208, vesika 209(a).

¹⁴⁰ **ATASE İSH.** K:58 G:28, b:28-1; Belgede çatışmaya girilen grubun Arnavut Arslan'a bağlı olduğu ifade edilmektedir. 13 Kanun-i Sani 1336/13 Ocak 1920 tarihli Vatan gazetesinde ise Arnavut Arslan'ın Küçük Arslan olduğu ifade edilmekte ve olayla ilgili ayrıntılar verilmektedir.

¹⁴¹ **ATASE İSH.** K:365 G:11, b:11-1.

Adapazarı, İstanbul civarlarında düşmanlara hizmet edecek bir çok çetenin türeyeceği ifade edilerek Cemal Paşa'nın işe müdahale ettirilmesi suretiyle Yahya Kaptan'ın kurtarılması gerektiği bildiriliyordu¹⁴². Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta ifade ettiği gibi Cemal Paşa kendi şifresi ve imzası altında çekilmesine izin verdiği bu telgrafı okumuş olamazdı. Zira Yahya Kaptan'ı takip ettiren bizzat Cemal Paşa'nın kendisiydi¹⁴³. Cevat Bey'in "Yahya Kaptan'ın sağ olarak ele geçirilemeyeceği"ne dair öngörüsünün ise bir endişeyi ifade etmenin ötesinde İstanbul'da bu operasyonu kıskırtan kesimlerin beklentilerini yakinen müşahade etmiş olmasından kaynaklandığını tahmin edebiliriz.

Nitekim Cevat Bey'in telgrafını gönderdiği gün, yani 10 Ocak'ta, Yahya Kaptan'ın çatışma sonucu öldüğü haberi Birinci Fırka Kumandan Vekili Fevzi Bey tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya bildirildi¹⁴⁴. Bu haber üzerine Mustafa Kemal Paşa, operasyona neden gerek görüldüğüne ve daha önceki emri doğrultusunda operasyonu yöneten birliğin kumandanına tebligat yapıp yapılmadığına dair süratle bilgi verilmesini Birinci Fırka Kumandan Vekili Fevzi Bey'den 11 Ocak'ta talep etti¹⁴⁵.

Bu arada operasyon bütün şiddetiyle devam etmekteydi. 10/11 Ocak 1920 gecesi itibarıyla Hukuk Mektebi mezunu olup Yahya Kaptan'a bağlı olarak hareket eden İdris Bey de iki adamı ile beraber Taşköprü'de teslim oldu¹⁴⁶. 20 Ocak itibarıyla İdris Bey'in adamlarından teslim olanların sayısı on ikiye çıkacaktır¹⁴⁷.

Yine 10 Ocak'ta İzmit'ten, Sırrı Bey'in meseleye dair değerlendirmelerini içeren telgraf da Mustafa Kemal Paşa'ya gönderildi. Buna göre Yahya Kaptan'ın öldürülmesinin sebebi, Kuva-yı Milliye

¹⁴² Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 198-199.

¹⁴³ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 199.

¹⁴⁴ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 208, vesika 209(b).

¹⁴⁵ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 209, vesika 210.

¹⁴⁶ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Dahiliye, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti, Asayiş Kalemi**, 50/11. (Bundan sonra BOA. DH.EUM.AYŞ)

¹⁴⁷ **ATASE İŞH.** K:58 G:38, b:38-1.

karşıtlarının, onun İstanbul kapısındaki varlığından rahatsızlık duyuyor olmalarıydı. Hükümetin Kuva-yı Milliye'ye karşı ileride alacağı saldırgan tutuma işaret eden ve ecnebilerin de hükümet nezdinde Kuva-yı Milliye'nin önemsiz bir güç olarak görüldüğü hükmüne varmalarına yol açacak bu operasyon, sadece Gebze ve civarında değil, her yerde Kuva-yı Milliye fikrinin gerilemesine yol açacaktı. Gebze'de milli kuvvetlerin başına vakit geçirilmeksizin itimat edilen bir isim geçirilmeliydi¹⁴⁸.

Bu arada Harbiye Nazırı Cemal Paşa 11 Ocak 1919 tarihinde Kadıköy'den çektiği telgrafta Manastırlı Arslan'ın teslim olacağını, fena muamele edilmesinden korktuğunu, teslim olduktan sonra kendisine iyi muamele edilmesini Hereke telgrafhanesi vasıtasıyla Tavşancıl'daki Miralay Hilmi Bey'e bildirmişti¹⁴⁹. Nitekim 19 Ocak günü Karaarslan (Büyükarslan) ve on üç adamının silahlarını vererek teslim oldukları takip müfrezesi kumandanı Kıdemli Yüzbaşı Ali Nihat tarafından İstanbul Muhafızlığı'na bildirildi¹⁵⁰. Gebze Kaymakamlığı'na gönderilen aynı gün tarihli (19 Ocak) bir telgrafta gerek Küçük ve gerek Büyük Arslan'ın beş-altı kez hükümete teslim olup tekrar çeteciliğe başlamaları sebebiyle güvenilmez oldukları, ayrıca oraların yerlisi olmayıp bir karış toprağa bile sahip bulunmadıklarından Gebze civarında ikametlerine müsaade edilmemesi, her ikisinin ve maiyetlerindeki adamlarının ya memleketlerine, ya da meşgul olacakları bir iş ayarlanıp İstanbul'a sevkleri isteniyordu¹⁵¹. Küçük Arslan bundan iki gün sonra 21 Ocak'ta geriye kalan adamları ile beraber teslim oldu¹⁵² ve anlaşılan sonrasında civardaki Aydın Köyü'nde ikametine izin verildi¹⁵³. Netice olarak gerek Küçük ve gerek Büyük Arslan ve adamları serbest bırakılmış ve bölgeden de ayrılmayarak

¹⁴⁸ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 202-204.

¹⁴⁹ **BOA. DH.EUM.AYŞ.** 42/12 lef 11.

¹⁵⁰ **ATASE İSH.** K:365 G:11, b:11-1.

¹⁵¹ **BOA. DH.EUM.AYŞ.** 42/12 lef 8.

¹⁵² **BOA. DH.EUM.AYŞ.** 31/2.

¹⁵³ Süleyman Beyoğlu, " I. Dünya Savaşı'nda ve Milli Mücadele Yıllarında Üsküdar", **IV. Üsküdar Sempozyumu**, cilt II, İstanbul 2007, s. 299.

sonraki dönemlerde faaliyetlerine devam etmişlerdir¹⁵⁴. 22 Ocak'ta Dahiliye Nezareti'ne gönderilen Umum Jandarma Kumandanı Ali Kemal imzalı yazıda Kartal ve Gebze'deki başarıdan bahsedilerek çetelere karşı aynı temizliğin Şile Yeniköy'ü ve civarıyla Çatalca havasında de yapılacağına ümit edildiği ve böylece bütün İstanbul civarında asayişin yakında temin edilmiş olacağı ifade ediliyordu¹⁵⁵.

Mustafa Kemal Paşa'nın Yahya Kaptan'ın Neden ve Nasıl Öldürüldüğüne Dair Israrlı Takibatı

Bu süreç yaşanırken Yahya Kaptan'ın katledilme biçimine dair yazışmalar da devam etmekteydi. Birinci Fırka Kumandanı Vekili Fevzi Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği 14 Ocak tarihli cevabında, öncekilerle uyuşmayan ilginç bilgiler aktarıyordu. Buna göre herhangi bir çatışma yaşanmamıştı. Teslim olmaya mecbur kalan Yahya Kaptan köy dışında kesici aletle öldürülmüştü ve kafatası da yoktu¹⁵⁶. Aynı gün tarihli olup Yahya Kaptan'ın eşi Şevket Hanım tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya İstanbul'dan gönderilen telgraf ise son derece dikkate değer iddialar barındırıyordu. Şevket Hanım'a göre kocası sırf Mustafa Kemal Paşa ile olan münasebeti dolayısıyla, suç işlemediği ve teslim olduğu halde Gebze Jandarma Kumandanı Nail ve Mülazım-ı evvel Abdurrahman Efendiler tarafından öldürülmüştü ve bütün Tavşancıl ahalisi olayın şahidiydi. Şevket Hanım haklarının teslimi için Adliye ve Dahiliye Nezareti'ne başvurulduğunu, iki yetimle perişan bir halde kaldığını ifade ederek, bu konularda yardım talep ediyordu¹⁵⁷. Yahya Kaptan'ın kafatasının olmaması, politik karşıtlık meselesi bir yana, onun kendisine karşı kişisel husumet besleyen birileri tarafından öldürüldüğünü düşündürmektedir ki Şevket Hanım'ın iddiası bu açıdan önemlidir. Zira Nail Bey'in böyle hislere sahip olduğunu bilmekteyiz. Ama daha önce de izah edildiği

¹⁵⁴ BOA. DH.EUM.AYŞ. 42/12 lef 4.

¹⁵⁵ BOA. DH.EUM.AYŞ. 31/2.

¹⁵⁶ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 209, vesika 211.

¹⁵⁷ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 205. Olaydan yaklaşık üç yıl sonra T.B.M.M.'nin 19 Ekim 1922 tarihli oturumunda Yahya Kaptan'ın ailesine vatani hizmet tertibinden 1.000 kuruş bağlanmasına ilişkin kanun kabul edilecektir; Bkz. Özel, **a.g.e.**, s. 126.

gibi bu durum İngilizler'in bazı gizli girişimleriyle de ilintili olabilir. Olayın ayrıntılı bir versiyonu ise 15 Ocak 1920 tarihli İkdam Gazetesi'nde yer aldı. Buna göre Miralay Hilmi Bey'in köy ihtiyar heyetine Yahya Kaptan'ın yerinin gösterilmesine dair talebi Kaptan'ın köyde bulunmadığı cevabıyla karşılanmış, dört gün süren muhasara esnasında Yahya Kaptan'a bağlı Haydar, İdris ve Büyük Arslan çetelerinden Hilmi Bey'e muhasaranın kaldırılması aksi taktirde köylülerin yardımıyla muhasarayı yarmak için hücum edeceklerine dair tehdit mektupları gönderilmiş, bu tehditler karşısında Hilmi Bey muhasarayı daha da sıkılaştırmış ve bu sırada Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan Yahya Kaptan'ın Pehlivan Mustafa'nın evinde bulunduğuna dair gelen bilgi üzerine bir müfreze eve gönderilmiş, bu esnada birdenbire bir silah patlamasıyla Yahya Kaptan'ın evde bulunduğu kanaati kuvvetlenmiş, yapılan aramalarda Yahya Kaptan, elinde kullanmasına fırsat verilmeyen bir rovolver ve bir bomba ile solgun simasıyla evin tuvaletinde yakalanmıştı¹⁵⁸. Ama devamı yoktu. Yahya Kaptan'ın ölümünden hiç bahsedilmiyordu.

17/18 Ocak 1920 tarihinde ise Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Bey, bilgi almak istediği hususlarda son derece dikkat çekici değerlendirmeleri Mustafa Kemal Paşa'ya telgrafla ilettiler. Buna göre Yahya Kaptan'ın katledilmesiyle sonuçlanan operasyonun muhtemel sebebi, İstanbul teşkilatınca Gebze Kuva-yı Milliyesi'nin kendilerine bağlı olduğuna dair son olarak yapılan tebliğin Yahya Kaptan tarafından olumsuz cevaplandırılmış olmasıydı. Yahya Kaptan İstanbul'a karşı himaye edilmeye çalışılmışsa da başarılı olunamamıştı. İstanbul teşkilatı, idari açıdan İstanbul Vilayeti'ne bağlı olan Gebze'yi milli teşkilat itibariyle de kendisine bağlı görmeye devam ediyordu. Gebze'de bulunan Doktor Enis Fahri ismini kullanan şahsın da İstanbul teşkilatı tarafından gönderilmiş olması muhtemeldi¹⁵⁹. Aslında Doktor Enis Fahri, Gebze'deki Karakolcu teşkilatlanmanın ilk safhalarından itibaren bölgede bulunup, daha önce zikrettiğimiz gibi çetelerin kazanılması ve köylülerin silahlandırılması hususlarında önemli

¹⁵⁸ İkdam 15 Kanun-i Sani 1336.

¹⁵⁹ Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik*, s. 210, vesika 212(a).

hizmetleri bulunmuş olan hükümet tabibi Fahrettin Bey veya diğer adıyla Fahri (Can)'dır. Anlaşılan Doktor Enis Fahri, Mustafa Kemal Paşa tarafından atılan adımlarla kendilerinden kopartılmış olan Gebze'nin tekrar ele alınması amacıyla, tam da Yahya Kaptan'a karşı operasyon yürütüldüğü sıralarda İstanbul teşkilatı tarafından bölgeye gönderilmişti. Üstelik Gebze'de bir takım güçlülere maruz kaldığı gerekçesiyle, belgelerdeki ifadelerden merciini çıkartamadığımız ancak neticede İzmit teşkilatı ve Mustafa Kemal Paşa tarafından vakıf olunan bir müracaatta bulunmuştu. Bu girişime karşı Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Bey ve Mustafa Kemal Paşa'nın tavırları taraflar arasındaki dengenin ne denli hassas olduğunu göstermesi açısından ilginçtir. Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği 17/18 Ocak 1920 tarihli telgrafta Yahya Kaptan'ın akıbetini İstanbul teşkilatına verdiği ret cevabına bağlayan Rüştü Bey, aynı telgrafın devamında Gebze'ye söz konusu teşkilat tarafından gönderilmiş olması muhtemel bulunan Doktor Enis Fahri'nin maruz kaldığı müşkülâtın mahiyetinin öğrenilerek mümkün olan yardımın yapılmasını İzmit'teki Vekili Fevzi Bey'e bildirdiğini ifade etmekteydi. Mustafa Kemal Paşa ise 18 Ocak'ta Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı Şevket Bey'e gönderdiği telgrafta Gebze ve Kartal'ın doğrudan Heyet-i Temsiliye'ye bağlanmış olduğunu hatırlattıktan sonra bölgede meydana gelen olaylara dikkat çekiyor ve bu iki kazanın İstanbul Vilayeti'ne bağlı olmasından yola çıkılarak tekrar İstanbul Heyet-i Merkeziyesi'nce idare edilmeye başlandığına dair haberler alındığını ifade ediyordu. Telgraftaki bundan sonraki ibareler ise oldukça ilginçtir. Mustafa Kemal Paşa, mahallerine gereken tebligatın yapılması için bu konudaki kararların iletilmesini ve Doktor Enis Fahri ismini kullanıp bazı müşkilata maruz kaldığı gerekçesiyle müracaatta bulunan şahsın İstanbul Heyet-i Merkeziyesi'nce bölgeye memur edilip edilmediğinin bildirilmesini rica ediyordu¹⁶⁰. Eğer tamamen yanlış anlamadıysak bu ibareler, İstanbul teşkilatının karşı girişimlerinin kendisinde uyandırdığı ve şiddetli olduğunda hiç şüphe bulunmayan duy-

---

¹⁶⁰ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, s. 210-211, vesika 212(a), 212(b).

gu ve düşüncelerin, mevcut şartlar altında taraflar arasındaki müca- delenin açık bir meydan okumaya dönüştürülmemesi gereği doğrul- tusunda Mustafa Kemal Paşa tarafından büyük bir maharetle bastırıl- dığını göstermektedir.

Mustafa Kemal Paşa bu girişimlere karşı açık itham yerine ısrar- lı bir takipçilik yolunu tercih etmiştir. Kartal ve Gebze'nin durumu- na dair ileride girişimlerine devam edecektir. Yahya Kaptan mesele- siyle ilgili bundan sonraki tarihlere ait yazışmalardan ise Mustafa Kemal Paşa'nın Karakolcuları bu ısrarlı takiple bunaltarak adeta bir şeyleri ağızlarından kaçırmaya zorlamaya çalıştığı görülmektedir. Miralay Şevket Bey'e gönderdiği telgrafında Yahya Kaptan mesele- siyle ilgili olarak, operasyona neden gerek duyulduğunun ve teslim olduktan sonra kasten öldürülmesinde kimlerin dahli ve tesiri bulun- duğunun, İstanbul'dan kendisine müracaat eden pek çok isme cevap verebilmek adına izah edilmesini rica ediyordu¹⁶¹.

Kara Vasıf Bey'in 20 Ocak 1920 tarihli telgrafında bu sefer bir ça- tışmadan bahsedilmiyor ancak Yahya Kaptan'ın teslim olmasından değil yakalanmış olmasından ve sonrasında karakol mahalline götü- rülürken civardan on kadar şakinin karakola ateş açmasını fırsat bi- lerek firara teşebbüs ettiği anda öldürüldüğünden bahsediliyordu. Yine de iyi bir tahkikat için hükümete müracaat edildiği de ilave edilmişti. Hükümetin operasyona karar verme sebebi ise Yahya Kaptan'ın Kuva-yı Milliye namına pek çok fenalıklar yaptığının sabit olmasıydı. Bununla beraber İstanbul teşkilatı, Kuva-yı Milliye işleri- ne karışmaması, fenalığa cüret etmemesi, yanında bulunan firari as- ker ve jandarmaları teslim etmesi şartlarıyla kendisini geçici bir sü- re saklayarak operasyonu da engellemek istemiş, hatta Gebze'ye özel bir memur da göndermiş ancak hükümet gizlice ve birden bire operasyonu başlatmıştı¹⁶².

Kara Vasıf Bey'in Yahya Kaptan'ın katledilme biçimine dair ver- diği bilgiler İstanbul gazetelerinin konuyla ilgili haberleriyle para- lellik arzeder. İlk olarak 12 Ocak 1920 tarihli İkdam gazetesinde

¹⁶¹ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 199-200.

¹⁶² Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 200.

Yahya Kaptan'ın şiddetli bir çatışma sonucu ölü olarak ele geçirildiği duyurulmuştu¹⁶³. Umum Jandarma Kumandanlığı'nın bir gün sonraki Vatan gazetesinde yayınlanan tebliğinde ise çatışmaya değinmiyor ve Yahya Kaptan'ın köyün dört gün süren abluka ve aranması neticesinde ölü olarak ele geçirildiği ifade ediliyordu. Bu ifadenin garip olduğu ortadadır. Ölümüne yol açan sebep zikredilmeksizin ölü olarak ele geçirilmiş bir adamdan bahsedilmektedir. Tebliğdeki bir diğer önemli husus ise Küçük Arslan ve adamlarından da aynen Yahya Kaptan ve adamlarından bahsedildiği gibi Kuva-yı Milliye namını kullanarak ahaliye musallat olan adamlar olarak bahsedilmesidir¹⁶⁴. Karakolcuların bu operasyonun tam olarak neresinde yer aldıklarını sorgulamayı zaruri kılan bu durum ileride değerlendirilmeye çalışılacaktır. Daha önce de ifade edildiği gibi 15 Ocak 1920 tarihli İkdam gazetesinin “Şaki Yahya Nasıl Elpençe Edildi” başlıklı haberinde ise Yahya Kaptan'ın gelen bir ihbar üzerine Pehlivan Mustafa'nın evinin tuvaletinde mukavemetine meydan bırakılmaksızın yakalandığı bilgisi veriliyordu ve haberde Yahya Kaptan'ın ölmüş olduğuna dair hiçbir bilgi yer almamaktaydı¹⁶⁵. Anlaşılan gazetenin resmi olduğu muhtemel bulunan bilgi kaynağı, Yahya Kaptan'ın çatışma olmaksızın yakalandığını artık saklayamıyordu, ancak neden ölmüş olduğuna dair de henüz tatmin edici bir hikaye uydurabilmiş değildi. Bu gazete haberleri başka bir açıdan da önemlidir zira İkdam gibi Kuva-yı Milliye'ye eğilimiyle bilinen bir gazetenin bile Yahya Kaptan'ın Kuva-yı Milliye adı altında ahaliye zulmeden bir eşkıya olduğunu peşinen kabul etmesi, İstanbul kamuoyunun konuyla ilgili nasıl bir fikre sahip olduğu veya nasıl bir propagandaya maruz bırakıldığını göstermektedir.

Anlaşılan birkaç gün sonra sağ ele geçirme ve ölüm arasındaki tezatı ortadan kaldıracı bir senaryo etrafa yayılmaya başlamıştır. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Kara Vasıf Bey'in 15 Ocak tarihli İkdam gazetesinde verilen haberden beş gün sonra Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği telgrafta, yakalanan Yahya Kaptan'ın köy dışından açılan

¹⁶³ İkdam, 12 Kanun-i Sani 1336.

¹⁶⁴ Vatan, 13 Kanun-i Sani 1336.

¹⁶⁵ İkdam, 15 Kanun-i Sani 1336.

ateşi fırsat bilerek kaçırmaya çalıştığı ve bu esnada öldürüldüğü ifade ediliyordu. Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta bu versiyonu, böylesi suikastleri temize çıkarmak için her zaman kullanılan bir formül olarak değerlendirmekte ve Kara Vasıf Bey'in operasyonun "gizlice ve birdenbire" yapıldığına dair ifadeleriyle ilgili olarak da İstanbul teşkilatının Yahya Kaptan'ın imhası için hükümetle beraber çalıştığı ve karar verdiğini, bir yandan İstanbul'da vaziyete hakim olduklarını iddia ederlerken diğer yandan jandarmadan, Muhafız Alayı'ndan operasyon için zabıt ve müfreze seçildiğinden haberleri olmadığını iddia etmelerini alaycı bir dille eleştirir¹⁶⁶. Doğrusu İstanbul teşkilatının böyle bir operasyonun planlandığından haberi olmaması gerçekten de imkansızdır. Daha önce belirttiğimiz gibi bu operasyon için başında Miralay Şevket Bey'in bulunduğu Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanlığı'ndan otuz kişi talep edilmiştir. Ne var ki İstanbul teşkilatı böyle bir operasyonun yaklaşmakta olduğunu ve bundan önce Yahya Kaptan'ın bölgeden uzaklaştırılmasını Mustafa Kemal Paşa'ya defalarca bildirmiştir. Elbetteki korumak maksatlı değil ama kendi hedeflerine kansız bir şekilde ulaşmak için. Mustafa Kemal Paşa'nın eleştirdiği bu son telgrafta da Kara Vasıf Bey zaten planlanan operasyondan önceden bilgi sahibi olduklarından bahisle Yahya Kaptan'ı himaye etmeyi düşündüklerini ifade etmektedir. Karakolcuların en azından bir zaman sonra artık muhtemel bir operasyonda Yahya Kaptan'ı himaye etme konusundaki samimiyetlerini kaybetmiş buldukları rahatlıkla öne sürülebilir ancak hükümetin planladığı operasyondan haberdar olup da bunun gizlice ve aniden uygulamaya konmasından gerçekten de haberdar olmama ihtimalleri hiç mi bulunmamaktadır? Bulunmamaktadır denilebilmesi için hükümetin, Kuva-yı Milliye'yi ilgilendiren hususlarda yapacağı tüm icraatları önceden Karakolcularla paylaşmak gibi bir tutuma sahip olduğunu iddia etmek gerekir. Ancak ne Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin ne de Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın böyle bir ilke benimsediğini gösteren elimizde bir kanıt yoktur. Böyle olmadığını düşünmemizi

¹⁶⁶ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 200-201.

gerektirecek sebeplere ise sahibiz. Mesela, görüldüğü gibi Yahya Kaptan'ın katledilmesine sebep olan hareket Karakolcuların arkasında durdukları Yüzbaşı Hulusi ile Küçük Arslan ve adamlarını da hedef almıştır. Bu durumda operasyonu tüm yönleriyle hükümetle beraber Karakolcuların kararlaştırmış olması neredeyse imkansız gibidir. Bir değerlendirme yapmamız gerekirse, hükümetin operasyonun hazırlık safhasında özel olarak sürekli Yahya Kaptan ismi üzerinde durması Karakolcuları yanıltmış olabilir. Veya hükümet Cemal Paşa vasıtasıyla operasyonun kapsamı hakkında Karakolcuları yanıltmış, böylece en baştan o cepheden gelecek muhalefeti kesmiş olabilir. Operasyonun Küçük Arslan grubunu da hedef almasıyla Karakolcular devreye girme ihtiyacı hissetmiş ve Cemal Paşa vasıtasıyla en azından Küçük Arslan'ı ve geçmişte bizzat kendilerinin Yahya Kaptan'ın emrine vermiş oldukları, kuvvetli politik eğilimlerden yoksun Büyük Arslan'ı kurtarmak istemiş olabilirler. Bölgeye gönderilen özel memurun (ki anlaşılan Doktor Enis Fahri'dir) Büyük ve Küçük Arslan ile temas sağlamış olması ve bu ikilinin teslim olmak istediklerine dair bilgiyi Karakol liderlerine ve onların da Cemal Paşa'ya iletmiş olması muhtemeldir. Ancak Kara Vasıf'ın iddia ettiği gibi aynı kurtarma isteğinin Yahya Kaptan'ı da kapsıyor olma durumu o kadar kolay kabul edilebilecek bir sav gibi görünmemektedir. Yahya Kaptan'ın eşi Şevket Hanım'ın ifadeleri ve Gebze Jandarma Kumandanı Nail Bey'e yönelik suçlamaları Yahya Kaptan'a yönelik şiddet seferberliğinin güdülenmesinde Karakolcuların katkısına dair fikri kuvvetlendirmektedir.

Mustafa Kemal Paşa olayla ilgili ısrarlı takibine devam ederek 22 Ocak'ta, yine 'İstanbul'daki pek çok kimsenin talepleri adına, Yahya Kaptan'ın fenalıklarının nelerden ibaret olduğunun bildirilmesini Şevket Bey'e yazdı¹⁶⁷. Bu telgrafın cevabı gelmeden 24 Ocak'ta bu sefer 10. Kafkas Fırkası Kumandanı Kemal Bey vasıtasıyla İstanbul'da mebus olarak bulunan Rauf Bey'e gönderdiği telgrafta Yahya Kaptan'ın katli olayının açıklığa kavuşturulmaması durumunda

¹⁶⁷ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 201.

müsebbipleri hakkında arzu edilmeyen olaylar meydana gelebileceği şeklinde örtük bir tehdit dile getiriliyor ve olayın açıklığa kavuşturulması, Yahya Kaptan'ın adamlarına karşı devam eden takibatın sona erdirilmesi için girişim ve ayrıca Yahya Kaptan'ın ailesine gereken yardımın yapılması isteniyordu¹⁶⁸. Aynı gün yani 24 Ocak'ta Kara Vasıf Bey tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya bir cevabi telgraf gönderildi. Bu telgrafta Yahya Kaptan'ın teslim olduktan sonra katledildiğini kendilerinin de haber aldığı ifade ediliyor ve operasyonun sebepleri sıralanıyordu; Hiçbir kimseyi dinlememesi, Kuva-yı Milliye namına açıktan fecaat yapması, eşkıyayı evvelden beri saklaması, gösterilen mahallere gitmesi hakkında verilen emirleri dinlememesi ve köylerden ve etraftan hükümete yapılan ısrarlı müracaatlar. Bütün bunlar hükümeti harekete geçirmişti ve kendilerine de (İstanbul teşkilatı) bilgi verilmeksizin operasyon başlatılmıştı¹⁶⁹. Bu gerekçeler meselenin önemli ölçüde Karakolcuların hala kendilerine ait bir saha olarak gördükleri Gebze'de, Yahya Kaptan'a ilettikleri itaat taleplerinin reddedilmesiyle ilgili bulunduğunu ortaya koymaktadır ve anlaşılan Mustafa Kemal Paşa amacına ulaşmış, Kara Vasıf Bey bir şeyleri ağzından kaçırmıştır.

Gebze ve Kartal üzerinde Karakol- Mustafa Kemal Paşa çekişmesinde yeni hamleler ve meselenin zorunlu bitimi

Hükümete bağlı birlikler bölgede operasyona devam ederken İstanbul Teşkilatı tarafından Gebze'ye Doktor Enis Fahri'nin gönderildiğini ve Kartal ile Gebze'nin teşkilat açısından bağlı olduğu merci meselesinin yeniden gündeme geldiği ifade edilmişti. Bundan sonra Karakol Cemiyeti bölgede yeni bir düzenlemeyi gündeme getirecektir. Malta sürgününden İstanbul'a henüz dönmüş olan Teşkilat-ı Mahsusa'nın önde gelen isimlerinden Eşref (Kuşçubaşı) Bey Karakol Cemiyeti ile ilişkiye geçerek görev talebinde bulunmuştu¹⁷⁰. İstanbul'a mebus olarak giden ve derhal Karakolcularla yakın temasa

¹⁶⁸ ATASE ATAZB. K:27 G:44 b:44-2

¹⁶⁹ Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, s. 201-202.

¹⁷⁰ Yalkın, *a.g.e.*, s. 244.

geçen Rauf Bey'in 10. Kafkas Fırkası Kumandanı Kaymakam Kemalettin Bey'in şifresiyle 22 Ocak 1920'de 20. Kolordu Kumandanlığı'na gönderdiği telgrafta, Eşref Bey'in Adapazarı, İzmit ve Kartal'a kadar olan bölgenin Kuva-yı Milliye Kumandanlığı'nı üstlenmeyi kabul ettiği bildiriliyordu. Yüzbaşı Şükrü Bey ise Maltepe Endaht Mektebi Kumandanlığı'nı üstlenerek Üsküdar'a kadar olan mıntıkadan sorumlu olacaktı. Eşref Bey göreve başlamak üzere 23 Ocak sabahı yola çıkacaktı¹⁷¹. Mustafa Kemal Paşa bu görevlendirmeyi onayladı ama Eşref Bey'in sorumluluk sahasını genişletmeyi ve doğrudan doğruya Heyet-i Temsiliye'ye bağlı olarak görev yapmasını karar altına almayı da ihmal etmedi. Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Bey vasıtasıyla Eşref Bey'e verilmek üzere 23 Ocak 1920'de Heyet-i Temsiliye adına gönderdiği telgrafta Eşref Bey'e; Heyet-i Temsiliye'ce Bolu (dahil), Adapazarı, İzmit, Kartal (dahil) mıntıkası Kuva-yı Milliye Kumandanlığı'na tayin edildiği, bu mıntıkadaki Heyet-i Merkeziyeleri teftiş yetkisinin de kendisine verildiği, her hususta Heyet-i Temsiliye'ye bağlı olacağı, Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Bey ile işbirliği yapması bildiriliyordu¹⁷². Bu konudaki karar Kaymakam Kemalettin Bey vasıtasıyla İstanbul'daki Rauf Bey'e de bildirilirken Eşref Bey'in sorumluluk sahası "(dahil)" ibaresi konulmaksızın Bolu-Kartal olarak ifade edilmişti¹⁷³. 26 Ocak'ta ise, artık görev yerine çoktan varmış olması gereken Eşref Bey'e verilmek üzere Mustafa Kemal Paşa tarafından İzmit'e bir telgraf daha gönderildi. Eşref Bey'den istenen şey hükümet tarafından takip edilmeye devam edilen Yahya Kaptan'ın adamlarının himaye edilmesiydi¹⁷⁴. Ancak Eşref Bey'in 11 Şubat 1920 tarihi itibarıyla bile hala yola çıkmadığı anlaşılmaktadır¹⁷⁵. Bu arada 1 Şubat'ta Miralay Şevket Bey, Kuva-yı Milliye Kumandanları ve salahiyyetlerine dair Rauf Bey'le kararlaştırdıkları bir talimat suretini Mustafa Kemal Paşa'ya

¹⁷¹ ATASE ATAZB. K:27 G:42 b:42-1.

¹⁷² ATASE ATAZB. K:27 G:42 b:42-2.

¹⁷³ ATASE ATAZB. K:27 G:42 b:42-3.

¹⁷⁴ ATASE ATAZB. K:27 G:44 b:44-1.

¹⁷⁵ ATASE ATAZB. K:27 G:42 b:42-11.

ulaştırılmak üzere 20. Kolordu Kumandanlığı'na gönderdi. Bu belgenin en dikkat çekici taraflarından birisi de Şevket Bey'in kendisini İsa, Mustafa Kemal Paşa'yı da Nuh Bey olarak kodlamış olmasıdır. Karakol Cemiyeti'nce çok önceleri tespit edilmiş bu kodlar¹⁷⁶, cemiyetin kendi bildiğinden şaşmayacağını açıkça gösteriyordu. Heyet-i Temsiliye'nin onayına sunulmak üzere hazırlanan bu talimatnameye göre Eşref Bey'in Bolu-İzmit-Adapazarı, Yüzbaşı Şükrü Bey'in ise Gebze, Kartal, Üsküdar civarı Kuva-yı Milliye Kumandanı olmaları öngörülmekteydi¹⁷⁷. Mustafa Kemal Paşa ise buna 3 Şubat'ta verdiği cevapta, Rauf Bey'in 22 Ocak tarihli telgrafındaki ibareye ("Kartal'a kadar") göre Heyet-i Temsiliye'ce karar alındığını ve gereken yerlere de tebligatta bulunulduğunu ifade etmekle yetiniyor ve Eşref Bey'in görev yerine gitmesinin temin edilmesini istiyordu¹⁷⁸. Anlaşılan Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey'in Kartal'ın ismini zikretmesini fırsat telakki etmiş ve "kadar" ifadesini "dahil" ifadesiyle tebdil ederek bir emr-i vakiyle bu işi sonuçlandırmaya karar vermişti. Rauf Bey'in bu bildirimde 11 Şubat'ta verdiği cevapta Miralay Şevket Bey'in Yüzbaşı Şükrü Bey için Heyet-i Temsiliye'ce kararlaştırılan mıntıkayı dar bulduğu, Gebze ve Kartal'ın Üsküdar'a bağlı olduklarından bu düzenlemenin mülki teşkilata da aykırı olduğunu söylediği ancak emir dairesinde hareket edildiği ve Eşref Bey'in belki o gün hareket edeceği bildiriliyordu¹⁷⁹.

Böylece Yahya Kaptan meselesinde Karakolcuları bunaltarak bir şeyleri itiraf etmeye zorlamak dışında bir sonuç alamayan ve zaten alması da pek mümkün olmayan Mustafa Kemal Paşa, Kartal ve Gebze'nin doğrudan Heyet-i Temsiliye'ye bağlanması konusunda Karakolcuların direncini kağıt üzerinde de olsa kırmayı başarıyordu. Kısa süre sonra 16 Mart 1920'de İstanbul'un resmen işgal edilmesiyle beraber Karakol Cemiyeti'nin önde gelen üyelerinden bazıları İngilizler tarafından tutuklanmış, bazıları da Anadolu'ya kaçmış-

¹⁷⁶ Ilgaz, a.g.m., s. 20.

¹⁷⁷ ATASE ATAZB. K:27 G:42 b:42-9.

¹⁷⁸ ATASE ATAZB. K:27 G:42 b:42-10.

¹⁷⁹ ATASE ATAZB. K:27 G:42 b:42-11.

tır¹⁸⁰. Ancak 16 Mart 1920 işgalinin hemen ardından Karakol Cemiyeti'nin daha önce Kocaeli Yarımadası'nda oluşturduğu altyapı sayesinde Anadolu'ya geçişler güvenli bir şekilde sağlanabilecektir. İşgal sonrası İngilizlerin doğrudan kontrol etmeye başladıkları bölgede milli kuvvetlerin bundan sonraki en önemli eylemi 1920 Haziran ayı içerisinde gerçekleştirilen ve Beykoz'a kadar uzanan harekattır. Serbest bırakılmış olan Büyük ve Küçük Arslan da bu harekate iştirak edecek ve Nutuk'ta Mustafa Kemal Paşa tarafından düşmanların hain maksatlarla kurdurduğu bir çetenin başında olmakla itham edilen Küçük Arslan¹⁸¹, bu hareket kapsamında Ömerli kazasının ve Şile'nin kontrol altına alınması ve Yeniköy-Rum çetecilerinin etkisizleştirilmesinde önemli roller oynayacaktır¹⁸². Bundan sonra ise İngiliz- Yunan karşı taarruzu mili kuvvetlerin büyük ölçüde bölgeyi terk etmesine sebep olacaktır¹⁸³.

Sonuç

Yahya Kaptan, Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin, Heyet-i Temsiliye'nin ve Karakol Cemiyeti'nin İstanbul civarındaki otorite mücadelesinin ve Kuva-yı Milliye karşıtlarının hükümet üzerindeki baskılarının sonucu katledilmiştir. Hükümetin, Yahya Kaptan'ı Kuva-yı Milliye adını kullanarak eşkıyalık yapmakta olan bir çete reisi olarak gördüğünde şüphe yoktur. Bu görüşün şekillenmesinde Yahya Kaptan'ın bölgedeki varlığını bir tehdit olarak gören Rumların şikayetle-

---

¹⁸⁰ İşgalin ardından tutuklamalar ve Anadolu'ya kaçışlarla dağılan Karakol Cemiyeti bir süre sonra Erkan-ı Harp Kaymakamı Muğlalı Mustafa Bey liderliğinde 1920 Ekim ayından itibaren önce "Zabitan Grubu" ve daha sonra da "Yavuz Grubu" adları altında yeniden faaliyet yürütmeye başlayacaksa da İstanbul'dan Anadolu'ya insan ve malzeme transferi yapmak dışında politik ağırlığını koruyamayacaktır. TBMM Hükümeti, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde merkezi konumunu sağlamlaştıran kendi örgütlerini teşkil ederken gerek "Zabitan" ve gerek "Yavuz" grupları bir takım tedbirsiz davranışlarının da etkisiyle kendilerine güven duyulmayan, hatta şüphe edilen gruplar olarak mimmeneceklerdir. Bkz.; Aydın, **a.g.e.**, s. 28,29, 33-41, 44-47.

¹⁸¹ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, s. 202.

¹⁸² Murat Aydoğdu, "Mütareke Döneminde (1918-1922) İstanbul'un Anadolu Yakasındaki Asayiş Problemleri", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 226-231.

¹⁸³ Aydoğdu, **a.g.t.**, s. 239-245.

rinin, bu şikayetleri hükümet üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanan İngilizlerin, Üsküdar Mutasarrıfı Ziver Bey ile İzmit Mutasarrıfı Ali Suat Beylerin raporlarının ve Yahya Kaptan'ın kendilerine ihanet ettiğini düşünen Karakolcuların tutumlarının büyük rolü vardır. Kendi otoritesini en azından İstanbul ve civarında tesis etmek isteyen hükümet için Yahya Kaptan probleminin halledilmesi bir prestij meselesi haline gelmiştir. Yahya Kaptan'a isnat edilen suçlamaların ise tamamen asılsız olmadığı kuvvetle muhtemeldir. Ancak bu tarz fiiller Yahya Kaptan'a mahsus olmayıp ilk dönem Kuva-yı Milliyesi'nin yapısal bir problemidir. Küçük Arslan hakkında da bu tip kuvvetli suçlamalar mevcutken kendisine sahip çıkıp Yahya Kaptan aleyhinde olanları sürekli ön plana çıkarmaları, Karakolcuların bu meselede samimi olmadıklarına işaret etmektedir. Ancak operasyonun hükümetle beraber bizzat Karakol ileri gelenlerince planlandığını ve Yüzbaşı Nail Bey, Binbaşı Necati Bey ve Küçük Arslan'ın İngiliz Muhipleri Cemiyetiyle ilişkileri olduğunu kabul etmek için daha fazla delile ihtiyaç vardır. Karakol tarafından desteklenen Küçük Arslan grubu da bu operasyonda büyük kayıp vermiştir. Bu isimlerin Yahya Kaptan'a karşı düşmanlık besledikleri bir gerçektir. Ancak bunun sebebi onların İngiliz Muhipleri Cemiyeti adına faaliyet yürütüyor olmalarından ziyade, kısmen Karakol Cemiyeti'nin Heyet-i Temsiliye'ye karşı bölgede yürüttüğü nüfuz mücadelesinin kısmen de kişisel husumetlerinin bir sonucu gibi gözükmektedir. Bu isimlerin Milli Mücadele'ye önemli katkılar yaptıkları pek çok isim tarafından onaylanmıştır ve Küçük Arslan'ın sonraki faaliyetleri de buna bir misaldir. Yahya Kaptan'ın Milli Mücadele'ye katkısı da tartışılmaz bir gerçektir. Sonuç olarak Müdafaa-i Hukuk hareketinin en azından TBMM'nin açılışına kadar tek merkezli bir hareket olmadığı gerçeğini ortaya koymak gerekir. Birbiriyle çatışan ama mücadelenin selameti açısından bunu açık bir savaşa dönüştürmeyen grupların her biri Kuva-yı Milliye'nin birer uzvudur ve onların hizmetlerini şu veya bu sebeple küçük görmek veya yok saymak verilen mücadeleyi çok yönlü olarak kavramayı olanaksız kılacaktır.

KAYNAKÇA

Resmi Belgeler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri

DH.EUM.AYŞ.: Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Asayiş Kalemi. 31/2, 42/12, 50/11.

DH.İUM.: Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Müdüriyeti. 3-4/5-46. 19-8/1-30.

DH.KMS.: Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti. 50-2/37, 53-4/3, 57-1/39.

DH.ŞFR.: Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi. 645/46, 652/86, 653/68.

DH.UMVM.: Dâhiliye Nezâreti Umûr-ı Mahalliye-i Vilayât Müdüriyeti. 159/26.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi Belgeleri

İSH.: İstiklal Harbi Kataloğu. 36/116, 58/28, 58/38, 365/11.

ATAZB.: Atatürk Arşivi Katoloğu, Ziraat Bankasından gelen evrak. 2/80, 2/122, 3/3, 4/4, 9/108, 10/125, 13/16, 27/42, 27/44, 27/77.

Yayınlanmış

Baykal, Bekir Sıtkı, **Heyet-i Temsiliye Kararları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Muhteviyatına Ait Vesaik**, Türk Tayyare Cemiyeti, Ankara 1927.

İğdenir, Uluğ, **Heyet-i Temsiliye Tutanakları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1975.

II. Gazeteler

İkdam, 12 Kanun-i Sani 1336, 15 Kanun-i Sani 1336.

Vatan, 13 Kanun-i Sani 1336.

III. Hatıralar

Can, Fahri, “Birinci Dünya Harbinden Sonra İlk Milli Kuvvet Nasıl Kuruldu?”, **Yakın Tarihimiz**, cilt I, sayı 11, 13, İstanbul 1962.

_____, “Karakol Cemiyeti Nasıl Kurulmuştu”, **Yakın Tarihimiz**, cilt IV, sayı 48, İstanbul 1963.

Cebesoy, Ali Fuat, **Kuva-yı Milliye'nin İçyüzü**, Temel Yayınları, İstanbul, 2002.

Çolak, İbrahim, **Milli Mücadele Esnasında Kuva-yı Seyyare Kumandanlığına Ait Hatıratım**, yayına hazırlayan; Orhan Hülagü, Emre Yayınları, İstanbul 1996.

Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk**, Türk Tayyare Cemiyeti, Ankara 1927.

Giray, Muharrem, “Karakol Cemiyeti”, **Yakın Tarihimiz**, cilt I, sayı 11, İstanbul 1962.

Sorgun, M. Taylan, **İttihat ve Terakki'den Cumhuriyet'e Bitmeyen Savaş – Kütûlamare Kahramanı Halil Paşa'nın Anıları**, 7 Gün Yayınları, İstanbul 1972.

Tansu, Samih Nafiz, **İki Devrin Perde Arkası**, (Anlatan: Hüsamettin Ertürk), Sebil Yayınevi, İstanbul 1996.

Yalkın, Mustafa Razi, **Bulgar Sadık**, (Anlatan: Mehmet Sadık Poğda), İnkılap Kitabevi, İstanbul 1944.

İNCELEME ESERLER

Aksu, Şener, **Bireyin Tarihteki Rolü Açısından Yahya Kaptan**, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli 2003.

Akşin, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele II, Son Meşrutiyet (1919- 1920)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004.

Aydın, Mesut, **Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992.

Baykal, Cevdet Yakup, “İstiklal Harbinin İlk Şehidi Yahya Kaptan”, **Tarih Coğrafya Dünyası**, C. I, sayı 1, İstanbul 15 Nisan 1959.

Beyoğlu, Süleyman, “I. Dünya Savaşı'nda ve Milli Mücadele Yıllarında Üsküdar (1915-1922)”, **IV. Üsküdar Sempozyumu**, (3-5 Kasım 2006), cilt II, Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul 2007.

_____, “Milli Mücadele ve Özbekler Tekkesi”, **I. Üsküdar Sempozyumu**, (23-25 Mayıs 2003) Bildiriler, cilt I, Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul 2004.

Birinci, İhsan, “Yahya Kaptan ”, **Hayat Tarih Mecmuası**, Ocak, Şubat 1978, sayı 1, 2.

Dinamo, Hasan İzzetin, **Kutsal İsyân**, C. 6, May Yayınları, İstanbul, 1967.

Eraslan, Cezmi “Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin Temel Kaynaklarından Biri Olarak Nutuk”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi Tarih Boyunca Türk Tarihinin Kaynakları Semineri**, (6-7 Haziran 1996) Bildiriler, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1997.

Goloğlu, Mahmut, **Üçüncü Meşrutiyet 1920**, Başnur Matbaası, Ankara 1970.

Himmetoğlu, Hüsnü, **Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları**, C.I, Ülkü Matbaası, İstanbul 1975.

Ilgaz, Hasene, “Kara-Kol Cemiyeti”, **Tarih ve Edebiyat Mecmuası**, Yıl 17, sayı 1, sıra no: 193, 1981.

Karakoç, Ercan, “Milli Mücadelede Üsküdar”, **II. Üsküdar Sempozyumu Bildirileri**, C. I, Üsküdar Belediyesi, İstanbul 2005.

Özdemir, İlter, **Yahya Kaptan**, Uyanış Ajans, Gebze 1999.

Özel, Sabahattin, **Milli Mücadele İzmit- Adapazarı ve Atatürk**, Derin Yayınları, İstanbul 2005.

Sofuoğlu, Adnan, **Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu (1919-1921)**, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994.

Sürmeli, Serpil, “Yeni Belgeler Işığında Karakol Cemiyeti, Uşak Kongresi ve Karakol Cemiyeti'nin Bolşeviklerle Yaptığı Anlaşma”, **Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü Atatürk Dergisi**, C.IV, sayı: 1, Erzurum, Temmuz 2004.

Tevetoğlu, Fethi, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

Uuras, Şükrü, **Yahya Kaptan**, Akba Yayınları, İstanbul 1968.

TEZLER

Aydoğdu, Murat, “Mütareke Döneminde (1918-1922) İstanbul'un Anadolu Yakasında Asayiş Problemleri”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009

Gürbüz, Musa, “Karakol Cemiyeti”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 1987.

Özel, Turgut, “Kocaeli Yarımadası’nda Milli Mücadele ve Yahya Kaptan”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1996.

İNTERNET

www.cerkesli.org